

Folkbildning och regional kompetens- försörjning

FÖRORD

Folkbildningen finns i hela landet, i alla regioner och i alla kommuner. 156 folkhögskolor och 10 studieförbund erbjuder möjligheter till bildning, lärande, kultur och skapande såväl i storstäder som på landsbygd. Folkbildningen samlar människor i hela landet och bidrar till att Sverige håller ihop.

Den här rapporten handlar om folkbildningens roll i den regionala kompetensförsörjningen. Den visar att folkbildningen kan bidra med unika värden och har mycket att vinna på att närma sig regionernas strategiska och operativa arbete med kompetensförsörjning. Den visar också att folkbildningen på många håll inte är synlig, men att det pågår en utveckling av arbetet med regional kompetensförsörjning brett i Sverige som gör att det just nu finns en möjlighet för den samlade folkbildningen att bli en tydligare och mer synlig utbildningsanordnare på regional nivå.

I rapporten lyfts tre regioner fram som exempel på hur arbetet med att tydliggöra och förankra folkbildningen i det regionala utvecklingsarbetet kan se ut. I Skåne, Blekinge och Norrbotten finns den samlade folkbildningen med i både det operativa och det strategiska arbetet. Men variationen är stor och i andra regioner är folkbildningen inte lika känd eller tydlig.

Det betyder dock inte att efterfrågan saknas eller att folkbildningen inte skulle ha något att tillföra. I rapporten ser företrädare för regionerna en stor potential i folkbildningens deltagande i regional utveckling och kompetensförsörjning. För folkbildningen handlar det om att prioritera frågan och hitta former för att organisera sig och gemensamt föra fram sin verksamhet i kontakter med landets regioner.

Vår förhoppning är att den här rapporten ska bidra till diskussionen om hur folkbildningen bättre kan bidra till, och tas tillvara i det regionala kompetensförsörjningsarbetet.

Rapporten är skriven av Thomas Östlund, *Thomas Östlund Produktion*.

Stockholm i april 2019

Maria Graner

Generalsekreterare Folkbildningsrådet

INNEHÅLL

1. Syfte	8
2. Bakgrund	10
2.1 Regionala kompetensplattformar	10
2.2 Den organiserade folkbildningen – en översikt	15
3. Om studiens genomförande – metod	21
Enkätundersökning	21
Intervjuer	21
4. Folkbildningsorganisationernas medverkan	23
4.1 Tre fallstudier	23
4.2 Enkät till regionansvariga.....	30
4.3 De nationella folkbildningsorganisationernasengagemang	37
5. Förutsättningar för medverkan	39
5.1 Enskild medverkan	41
5.2 Folkbildningens gemensamma agerande	45
6. Sammanfattande reflektioner	53
Goda förutsättningar (+).....	53
Mindre goda förutsättningar (-)	55
Avslutningsvis.....	56
Referenser	58

SAMMANFATTNING

I denna studie kartläggs folkbildningens medverkan i regionernas arbete med kompetensförsörjningsfrågor. Vidare identifieras förutsättningar för folkbildningens medverkan i detta arbete. Det empiriska underlaget är en enkät till samtliga regioner samt intervjuer med ett antal företrädare för regioner och folkbildningsorganisationer.

Det regionala kompetensplattformarna etablerades efter ett regeringsbeslut 2009, i syfte att stärka förutsättningarna för god kompetensförsörjning. 2017 gav regeringen i uppdrag, respektive erbjudande, till regionerna att förstärka strukturer och processer inom kompetensförsörjningsområdet.

Den organiserade folkbildningen sker i 10 studieförbund, dess 145 avdelningar i och 156 folkhögskolor. Verksamheten är mycket omfattande och varierad. Studieförbunden bedriver studiecirklar, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram. Folkhögskolorna genomför kurser med en rad inriktningar och varierande längd.

Folkbildningens medverkan i regionernas arbete med kompetensförsörjningsfrågor skiftar. I 14 av 21 regioner finns folkbildningen representerad i kompetensråd eller motsvarande organ. Folkhögskolorna, särskilt de offentliga, har en betydligt mer framträdande roll än vad studieförbunden har. Det finns tecken på att folkbildningens medverkan ökat, i takt med att kompetensplattformarna blivit etablerade delar av regionernas verksamhet.

Regionernas erfarenheter av folkbildningens medverkan i arbetet med kompetensförsörjning är i huvudsak positiv, och det finns på flera håll en uppfattning att folkhögskolor och studieförbund skulle kunna medverka i högre grad. Särskilt framhålls de operativa insatser som folkbildningen, främst folkhögskolorna, gör inom utbildningsområdet.

Folkbildningens förutsättningar till medverkan identifieras utifrån tre aspekter: Har folkbildningen något att *bidra med*, finns *vilja* och *kapacitet* att medverka? Både folkbildningsorganisationers *enskilda* och *gemensamma* agerande, liksom deras *strategiska* och *operativa* insatser analyseras utifrån dessa tre aspekter.

De som medverkat i studien är överens om att folkbildningen kan bidra i arbetet med kompetensförsörjning, både operativt och strategiskt.

Livslångt lärande, integration och förmåga att nå personer med kort formell utbildning och personer som står långt från arbetsmarknaden, är exempel på områden som framhålls när folkbildningens roll diskuteras.

Trots att folkbildningen är representerad i olika organ kopplade till regionernas arbete med kompetensförsörjningsfrågor, och även om undantag finns, verkar frågan om strategisk kompetensförsörjning inte ha särskilt hög prioritet inom folkbildningsorganisationerna. Ett samordnat och gemensamt agerande från folkbildningens sida är ovanligt. De offentligägda folkhögskolorna har en mer aktiv roll i arbetet med regional kompetensförsörjning än de rörelseägda folkhögskolorna och studieförbunden.

Folkbildningens gemensamma regionala kapacitet är splittrad och överlag svag, vilket försvårar möjligheterna till aktiv medverkan.

Länsbildningsförbund finns i de flesta län, men regionerna uppfattar dem inte alltid som självskrivna aktörer i arbetet med kompetensförsörjningsfrågor.

Rapporten avslutas med några sammanfattande reflektioner om folkbildningens medverkan i regionernas arbete med regional kompetensförsörjning. Några faktorer som kan gynna medverkan är:

- att folkbildningen är identifierad och i många fall inbjuden av regionerna
- att operativa insatser för kompetensförsörjning görs, ofta med framgång
- att folkbildningen uppfattas ha viktiga perspektiv att tillföra
- att det i vissa regioner finns exempel på ett offensivt agerande från folkbildningen
- att många regioners arbete med kompetensförsörjningsfrågor nu utvecklas och förändras.

Några mindre gynnsamma faktorer för folkbildningens medverkan är:

- att frågan, med vissa undantag, inte förefaller vara särskilt högt prioriterad i folkbildningsorganisationerna
- att det finns få exempel på gemensamma ställningstaganden och samlat agerande från folkbildningens sida, när det gäller kompetensförsörjningsfrågor

- att folkbildningens gemensamma regionala kapacitet i allmänhet är svag
- att folkbildningens insatser – enligt regionerna – uppfattas som mindre kända i samhället
- att kopplingen mellan nationell och lokal nivå är svag inom folkbildningen när det gäller arbetet med kompetensförsörjningsfrågor.

1. Syfte

Den här studien har två syften.¹ Det första är att *kartlägga* i vilken omfattning och på vilket sätt som studieförbund och folkhögskolor medverkar och på senare år har medverkat i de regionala kompetensplattformarna. Det andra syftet är att identifiera *folkbildningens förutsättningar* att medverka i det regionala kompetensförsörjningsarbetet.²

Både studieförbund och folkhögskolor är operativa utbildningsanordnare och medverkar på så sätt till att utveckla medborgarnas kompetens. Den här studien fokuserar dock främst på folkbildningens *strategiska* roll i de samverkansorgan och processer som är förknippade med regional kompetensförsörjning. Som senare framgår och diskuteras är det inte helt enkelt att skilja mellan folkbildningens insatser av operativ och strategisk karaktär. Avgränsningen kvarstår dock i så måtto att fokus här inte riktas mot de utbildningar som genomförs av folkhögskolor och studieförbund, eller mot deras eventuella effekter för deltagare och för kompetensförsörjningen i samhället. Intresset riktas istället mot sammanhang där regionens kompetensförsörjning diskuteras på ett mer övergripande, strategiskt plan.

I rapporten ges först en bakgrund av arbetet med regionala kompetensplattformar, följd av en beskrivning av folkhögskolor och studieförbund. Därefter kartläggs folkbildningens medverkan i regionernas arbete med kompetensförsörjningsfrågor. I det följande avsnittet speglas det andra syftet med studien, där folkbildningens förutsättningar redovisas utifrån frågor om vad folkbildningen har att bidra med samt vilken vilja och kapacitet man har att medverka. Rapporten avslutas med sammanfattande reflektioner kring faktorer som kan skapa goda respektive mindre goda förutsättningar för folkbildningens medverkan i det regionala kompetensförsörjningsarbetet.

Det bör inledningsvis påpekas att terminologin kring regionalt arbete med kompetensförsörjningsfrågor inte är helt självklar. Begreppet

¹ Folkbildningsrådet, Folkbildning och regional kompetensförsörjning, PM 2018-09-19.

² Begreppet "folkbildningen" används i rapporten som synonymt med den organiserade folkbildningen, alltså de statsbidragsberättigade studieförbunden och folkhögskolorna.

kompetensplattformar används ofta, men har på senare år allt mer ersatts med andra benämningar som exempelvis ”arbete med kompetensförsörjningsfrågor” och ”regionalt kompetensförsörjningsarbete”. Olika benämningar förekommer i enkätsvar och intervjuer i denna studie. I rapporten används inte begreppet kompetensplattformar, utom i de fall där det uttryckligen är detta som avses, genom kopplingar till intervjuer, enkäter, litteratur eller bakgrundsbeskrivningar.

2. Bakgrund

I det här kapitlet tecknas en bakgrund till arbetet med regionala kompetensplattformar. Därefter ges en kort beskrivning av den organiserade folkbildningen i Sverige.

2.1 Regionala kompetensplattformar

År 2009 gav regeringen i uppdrag åt regionalt utvecklingsansvariga att etablera så kallade kompetensplattformar. Ansvaret har vilat på landsting, regioner eller länsstyrelser, beroende på regional organisationsstruktur.

Det övergripande syftet med kompetensplattformarna är att stärka förutsättningarna för god kompetensförsörjning och därmed bidra till regional och nationell tillväxt. Kompetensplattformarna syftar till att identifiera kompetensbehov på kort och lång sikt samt motivera och underlätta för olika fristående aktörer, främst utbildningsanordnare, att möta de identifierade behoven. Kompetensförsörjning är också en av fyra prioriteringar i den nationella strategin för regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020.

När folkbildningens roll inom regionala kompetensplattformar kartläggas och analyseras är det viktigt att ha plattformarnas karaktär i åtanke. Plattformen är ingen fysisk plats eller fastslaget dokument, till skillnad från exempelvis en regional utvecklingsstrategi eller en regional kulturplan. Inom ramen för kompetensplattformarnas arbete finns visserligen, i varierande grad, olika måldokument, handlingsplaner, rapporter, statistikunderlag och webbplatser. Själva kompetensplattformarna kan dock snarare ses som processer, arenor eller mötesplatser, där begrepp som samverkan, dialog och erfarenhetsutbyte ofta återkommer i regionernas beskrivningar av plattformarnas struktur och funktion.

Figuren nedan återfinns i Tillväxtverkets rapport *Regionala kompetensplattformar* (2016) och illustrerar hur olika aktörer kan samspela inom kompetensförsörjning.

Figur 1: Olika aktörers medverkan i regionalt kompetensförsörjningsarbete.

Folkbildningens roll

I beslut och rapporter som handlar om de regionala kompetensplattformarna framhålls ofta olika utbildningsaktörers betydelsefulla roll i arbetet. Det gäller både operativt som anordnare av utbildningar som strategiskt genom samverkan kring planering och samordning av insatser för att möta kompetensförsörjningsbehov. Folkbildningens aktörer nämns sällan explicit i dessa sammanhang, även om det förekommer. I Tillväxtverkets *Förslag på riktlinjer för regionalt kompetensförsörjningsarbete* omnämns kort ett antal centrala aktörer inom kompetensförsörjningsområdet.³ Här konstateras att "Folkbildningen är ett samlingsnamn för de 154 folkhögskolorna i Sverige. Detta är en utbildningsform inom vuxenutbildningen som utgår från individens behov, kunskaper och erfarenheter" (sidan 16).

Folkbildningsrådet genomförde 2013 en kartläggning av folkbildningens roll i de då relativt nya arbetet med regionala kompetensplattformar.⁴ Utifrån fallbeskrivningar i fem län konstaterades att folkbildningsorganisationernas roll och medverkan varierade påtagligt.

³ Tillväxtverket, N2016/06500/RTS.

⁴ Folkbildningsrådet, 2013. "Dom har inte hört av sig" – folkhögskolor, studieförbund och regionala kompetensplattformar.

Folkhögskolor och studieförbund var inte självklara aktörer i arbetet med de regionala kompetensplattformarna. De fanns sällan med i plattformarnas ”innersta kärna”. Samtidigt gav de intervjuade regionföreträdarna uttryck för att folkhögskolor och studieförbund kan bidra till den regionala kompetensförsörjningen. Särskilt framhölls deras operativa roll som utbildningsanordnare, i synnerhet förmågan att nå personer som står långt ifrån arbetsmarknaden och unga utan behörighet från grundskola eller gymnasium. I kartläggningen konstateras att folkhögskolorna i högre grad än studieförbunden lyftes fram som aktörer i det regionala kompetensförsörjningsarbetet.

Tillväxtverkets uppdrag 2012–2016

Tillväxtverket har haft i uppdrag från regeringen att under perioden 2012–2016 bedriva insatser för att förstärka och vidareutveckla de regionala kompetensplattformarna. En del i arbetet har varit att stödja regionala utvecklingsprojekt. Resultaten av uppdraget redovisas i rapporten *Regionala kompetensplattformar – en översikt av utvecklingsprojekten 2013–2017*.⁵

Här konstateras att det finns stora variationer mellan regionerna beträffande hur arbetet med kompetensplattformarna har genomförts. Man pekar på både fördelar och nackdelar med detta. Fördelarna är att arbetet utgår från regionala förutsättningar och behov. Nackdelarna är att variationerna medför svårigheter att ge en samlad bild av plattformarnas roll och funktion, samt försvårar överblick och jämförande erfarenhetsutbyte.

Regeringsuppdrag till regionerna och Tillväxtverket

I december 2017 gav regeringen i uppdrag respektive erbjudande till de regionalt utvecklingsansvariga att ytterligare förstärka strukturer och processer inom kompetensförsörjningsarbetet.⁶ Uppdraget innefattar bland annat att fastställa målsättningar för regionalt kompetensförsörjningsarbete i samverkan med kommuner, arbetsliv, utbildningsaktörer, statliga myndigheter samt övriga berörda aktörer i landet. Tillväxtverket ska vidare tillhandahålla analyser och prognoser av privat och offentlig sektors behov av kompetens på kort och lång sikt.

⁵ Tillväxtverket, 2016. Regionala kompetensplattformar – en översikt av utvecklingsprojekten 2013–2017.

⁶ Näringsdepartementet, 2017. N2017/07699/RTS.

I slutet av 2017, samtidigt som regeringsuppdraget till regionerna, fick Tillväxtverket i uppdrag stödja de regionalt utvecklingsansvariga aktörernas arbete inom kompetensförsörjningsområdet 2018–2020.⁷ I uppdraget konstateras att kompetensförsörjningsarbetet ska utgå från regionala utmaningar och prioriteringar, men att det även behövs en samsyn kring vad som ska ingå i ett regionalt kompetensförsörjningsarbete, för att underlätta samverkan och nationell överblick.

I uppdraget från regeringen ingår att Tillväxtverket bland annat ska bidra till att aktörer med regionalt utvecklingsansvar som genomför insatser inom kompetensförsörjningsområdet ska ges bättre förutsättningar att bedriva sitt arbete. Vidare ska de bidra till att sprida erfarenheter och till att öka berörda statliga myndigheters deltagande och dialog.

Regeringsuppdraget följer i viss utsträckning Tillväxtverkets rekommendationer från 2017, där förslag på enhetliga riktlinjer ges för det fortsatta kompetensförsörjningsarbetet i regionerna.⁸

Från och med 2019 vilar det regionala utvecklingsansvaret i samtliga län på landstingen. Tidigare har vissa länsstyrelser och samverkansorgan haft det ansvaret. Det här innebär att det regionala ansvaret för kompetensförsörjningsfrågor tydliggörs.

Kompetensförsörjningsarbetets framtida organisering

Regeringens beslut 2017 om ett förstärkt regionalt ansvar kan ses som ett led i arbetet med att på ett tydligare sätt påtala betydelsen av väl fungerande kompetensförsörjningsinsatser. Uppdraget till Tillväxtverket att under 2018–2020 stödja regionalt kompetensförsörjningsarbete går i samma riktning.

Det är svårt att i dagsläget förutspå vad denna utveckling kommer att resultera i på regional nivå. Det är dock uppenbart, vilket även denna kartläggning visar, att det i många regioner, förmodligen till följd av regeringens beslut, pågår ett utvecklingsarbete där både mål och former för det regionala ansvaret för kompetensförsörjningsfrågor diskuteras.

Även den parlamentariska Landsbygdskommitténs slutbetänkande diskuterar kompetensplattformarna, främst utifrån perspektivet att tillgodose möjligheten till utbildning i hela landet, och kopplingen till så

⁷ Näringsdepartementet, 2017. N2017/07839/RTS.

⁸ Tillväxtverket, 2017. Slutrapport. Förslag på riktlinjer för regionalt kompetensförsörjningsarbete N2016/06500/RTS. 2017-06-15. Dnr 1.2.2-Ä2016-1659.

kallade utbildningscentra.⁹ I betänkande föreslås även en förstärkning av det statliga stödet till folkbildningen, bland annat med hänvisning till den viktiga roll som studieförbund och folkhögskolor har på landsbygden.

Att frågan är aktuell visar även Arbetsmarknadsutredningens slutbetänkande.¹⁰ Här diskuteras frågan om kompetensförsörjning. Utredningen föreslår att en ny nationell myndighet bildas, med uppgift att ta ett samlat ansvar för kompetensförsörjningspolitiken. Utgångspunkten för den nya myndighetens arbete bör vara en nationell strategi för kompetensförsörjningspolitik.

Sammantaget visar detta att frågan om hur arbetet med kompetensförsörjning ska organiseras i framtiden och var ansvaret ska ligga är föremål för prövning och diskussion. Det är också ett område som inbegriper flera politikområden – arbetsmarknadspolitik, utbildningspolitik, näringspolitik och regionalpolitik. Den berör också relationen mellan den nationella och regionala nivån, vad gäller samordning och styrning.

Den förändringsfas som arbetet med kompetensförsörjningsfrågor nu befinner sig i, öppnar möjligheter för olika aktörer i samhället att påverka den framtida utvecklingen.

2.1.1 Om kompetensförsörjning

Det finns här anledning av att nämna några ord om begreppet kompetensförsörjning. Det är på inget sätt ett entydigt begrepp. Många definitioner utgår från arbetslivets behov av att kunna rekrytera kompetenta medarbetare.

Kompetensförsörjning kan också ses i ett bredare perspektiv, och då inbegripa mer generella kompetenser hos befolkningen. Med ett sådant perspektiv vidgas synfältet till att inte enbart gälla matchning av utbud mot efterfrågan på arbetsmarknaden, utan att även omfatta frågor om exempelvis livslångt lärande, utbildningsklyftor och integration.

Begreppet strategisk kompetensförsörjning tar sikte på att på ett mer systematiskt sätt analysera vilken kompetens som behövs på kort och lång sikt. Det kan gälla inom ett enskilt företag eller myndighet, i en kommun, region eller i landet som helhet. På samma sätt som när

⁹ SOU 2017:01. För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd.

¹⁰ SOU 2019:3. Effektivt, tydligt och träffsäkert – det statliga åtagandet för framtidens arbetsmarknad.

kompetensförsörjning diskuteras, kan även det strategiska perspektivet på kompetensförsörjning vara mer eller mindre omfattande.

2.2 Den organiserade folkbildningen – en översikt

Folkbildning är ett brett begrepp, men här avses främst den organiserade folkbildningen, alltså de 156 folkhögskolor och 10 studieförbund som för närvarande får del av det statliga folkbildningsanslaget. De statistiska uppgifterna i detta avsnitt är hämtade från olika källor inom Folkbildningsrådet.¹¹

2.2.1 Folkhögskolorna

Av landets 156 folkhögskolor drivs 113 av idéburna organisationer, föreningar eller stiftelser (så kallade rörelsefolkhögskolor). Övriga drivs i offentlig regi, vanligtvis med landsting/regioner som huvudman.

Folkhögskolorna är spridda över hela landet. Det finns en övervikt av folkhögskolor på mindre orter, men flera har upprättat filialer, ofta i mer befolkningstäta områden. Många folkhögskolor erbjuder internatboende för deltagarna.

Folkhögskolornas verksamhet

Folkhögskolan är en egen utbildningsform, främst för vuxna, inom det svenska utbildningssystemet. Folkhögskolorna är inte bundna av centralt fastställda kurs- eller läroplaner, utan fria att själva forma sitt utbud av kurser. Det gör att skolornas inriktning och utbud skiftar avsevärt. Studier på folkhögskola kan ge yrkesutbildning samt grundskolekompetens och gymnasiekompetens. De som studerar på allmän kurs på folkhögskola kan få ett studieomdöme men inte betyg. Studier på folkhögskola kan ge grundläggande behörighet för vidare studier på yrkeshögskola och högskola.

Folkhögskolornas verksamhet kan delas in i ett antal kategorier:

Långa kurser

Folkhögskolans långa kurser omfattar mer än 15 dagar och består av två olika kurstyper:

¹¹ Folkbildningsrådet, 2018. Budgetunderlag 2019–2021, Folkbildningsrådet 2018. Fakta om folkbildningen 2018.

- *Allmän kurs* finns på alla folkhögskolor och kan ge behörighet till högskolestudier. Allmän kurs vänder sig främst till personer som saknar grundskole- eller gymnasieutbildning. Kurserna innehåller gymnasiegemensamma ämnen, ibland kompletterade med en specialinriktning, till exempel idrott, hälsa eller livsåskådning. Varje termin deltar cirka 13 000 personer i allmän kurs.
- *Särskild kurs* finns inom en lång rad ämnesområden, ofta kopplade till folkhögskolans profil. Här finns flera yrkesutbildningar, exempelvis till fritidsledare, kontor och behandlingsassistent. Varje termin deltar cirka 19 000 personer i särskild kurs.

Korta kurser

Folkhögskolans korta kurser är kortare än två veckor. Det kan exempelvis vara prova-på-kurser, sommarkurser eller kurser som ges i samverkan med andra organisationer. Varje termin samlar de korta kurserna cirka 38 000 deltagare.

Övriga kurser

Utöver de långa och korta kurserna finns en rad andra kurser på folkhögskolorna. Det kan till exempel vara SFI, svenska för invandrare, etableringskurser för nyanlända, bristyrkesutbildningar och kurser som ges på uppdrag av kommuner.

Sedan 2010 har folkhögskolorna anordnat Studiemotiverande folkhögskolekurs. Syftet är att stimulera och motivera deltagarna till fortsatta studier. Arbetsförmedlingen anvisar deltagare till kurserna. År 2018 deltog 3 900 personer i Studiemotiverande folkhögskolekurs. 62 procent av dem var äldre än 25 år.

Vilka deltar på folkhögskola?

Folkhögskolan är en utbildningsform för vuxna över 18 år. För många är studier på folkhögskolans allmänna kurs ett alternativ till Komvux för att få grundskole- eller gymnasiekompetens. Av deltagarna på allmän kurs 2018 hade 71 procent kortare utbildning än fullgjort treårigt gymnasium. På senare år har deltagarsammansättningen på allmän kurs förändrats, med en högre andel män och en högre andel yngre med kortare formell utbildningsbakgrund.

De särskilda kurserna lockar främst personer med specifika intressen eller som vill skaffa sig en yrkesutbildning. År 2018 hade 13 procent av deltagarna kortare utbildning än fullgjort treårigt gymnasium.

Folkhögskolorna är ofta ett utbildningsalternativ för personer med funktionsnedsättning. Andelen deltagare med funktionsnedsättning på allmän kurs var 28 procent 2018. Även för personer som invandrat är folkhögskolan ett alternativ. På allmän kurs var andelen utrikes födda deltagare 46 procent.

2.2.2 Studieförbunden

Liksom folkhögskolorna har studieförbunden starka kopplingar till civilsamhället. Av de tio studieförbunden har nio medlemsorganisationer. Totalt finns nära 400 centrala medlemsorganisationer i studieförbunden.

Studieförbunden finns över hela landet. Regionalt och lokalt samverkar studieförbunden med medlemsorganisationernas lokalavdelningar och med ett stort antal lokalt baserade föreningar, nätverk och grupper.

Studieförbundens verksamhet

Studieförbundens verksamhet är bred och omfattande och organiseras i de tre verksamhetsformerna *studiecirkel*, *kulturprogram* och *annan folkbildningsverksamhet*. Dessa tre verksamhetsformer ligger även till grund för statsbidraget till studieförbunden. Ramarna för bidraget regleras i *Förordning (215:218) om statsbidrag till folkbildningen*.¹²

Studiecirkeln

Studiecirkeln är en grupp med minst tre deltagare, inklusive ledare, som träffas minst tre gånger. Deltagarna ska vara över 13 år. Grovt kan studiecirkelarna delas upp i tre kategorier:

- Cirklar för allmänheten som annonseras ut i kursprogram och på webbplatser. Ofta tas deltagaravgift ut och ledarna är i allmänhet arvoderade.
- Cirklar som genomförs i samarbete med föreningar, för allmänhet och medlemmar, ofta med aktiva medlemmar som cirkelledare.

¹² Folkbildningsrådet, 2018. Statsbidrag till studieförbund 2019 – villkor och fördelning. Bilaga 1: *Förordning (215:218) om statsbidrag till folkbildningen*.

- Cirklar som startas på initiativ av en grupp som vill lära tillsammans. Dessa kallas ibland *kamratcirklar* eller *fria cirklar*. Ledaren är ofta en i gruppen och deltagaravgifter är ovanliga.

År 2018 genomfördes 261 000 studiecirklar med 1,7 miljoner deltagare. Eftersom en person kan delta i flera cirklar används ibland begreppet ”unika deltagare”, alltså antalet enskilda personer som under ett år deltar i studiecirklar. Under 2018 uppgick antalet unika deltagare till drygt 617 900. Studiecirklar genomförs inom ett stort antal ämnesområden. Det finns dock en tonvikt på estetiska ämnen, som 2018 svarade för drygt 58 procent av all studiecirkelverksamhet, mätt i studietimmar. Inom kulturämnet dominerar musikverksamheten stort.

Annan folkbildningsverksamhet

Annan folkbildningsverksamhet är en friare verksamhetsform än studiecirkeln, bland annat vad gäller åldersgräns och antal deltagare i gruppen. År 2018 genomfördes cirka 72 700 arrangemang med nästan 482 200 deltagare inom annan folkbildningsverksamhet.

Kulturprogram

Kulturprogram kan vara föreläsningar, konserter, utställningar och föreställningar. År 2018 genomförde studieförbunden 379 100 kulturprogram, alltså fler än 1 000 per dag.

Övrig verksamhet i studieförbunden

Studieförbunden är mångsysslare. Utöver de tre verksamhetsformerna – som inom sig rymmer en rad ämnesområden och lärandesituationer – bedriver studieförbunden en mängd olika verksamheter, varierande både till form och till innehåll.

Viss verksamhet sker på uppdrag av, eller i samverkan med, landsting/regioner och kommuner, exempelvis drift av fritidsgårdar, kultur- och musikskolor, kultur i vården och arbetsmarknadsprojekt. Flera studieförbund driver verksamhet inom arbetsmarknadsområdet med stöd av Europeiska socialfonden. Vissa studieförbund äger bolag där olika former av uppdrag och upphandlad verksamhet bedrivs, exempelvis inom vuxenutbildnings- och arbetsmarknadsområdet. Flera studieförbund driver även gymnasieskolor och är huvudmän för folkhögskolor. Andra insatser – inom en rad olika samhällssektorer – sker i form av mer eller mindre tillfälliga projekt.

Vilka deltar i studieförbundens verksamhet?

Studiecirkeldeltagare återfinns i alla åldrar, med en övervikt bland äldre. År 2018 var nära 38 procent av deltagarna över 65 år, medan andelen över 65 år i befolkningen som helhet var 24 procent. Av deltagarna 2018 var 14 procent yngre än 25 år.

Kvinnor dominerar i studiecirkelarna och utgjorde 56 procent av alla unika deltagare 2018. Av cirkeldeltagarna 2018 hade 42 procent eftergymnasial utbildning, jämfört med 36 procent i befolkningen.

År 2018 var andelen utrikes födda bland studiecirkeldeltagarna 21 procent, om man ser till unika deltagare.

2.2.3 Folkbildningens organisatoriska infrastruktur

Här ges en kort översikt över några organisationer kopplade till folkbildningen. Mer information finns på respektive organisations webbplats.

- **Folkbildningsrådet** bildades 1991 och har till uppgift att fördela statsbidrag till folkhögskolor och studieförbund samt att följa upp och utvärdera folkbildningsverksamheten. Folkbildningsrådet är en ideell förening med vissa myndighetsuppdrag. Medlemmar i Folkbildningsrådet är Studieförbunden i samverkan, Rörelsefolk högskolornas intresseorganisation, RIO, samt Sveriges Kommuner och Landsting, SKL.
- **Studieförbunden i samverkan** är studieförbundens bransch- och intresseorganisation. Samtliga tio studieförbund är medlemmar.
- **Rörelsefolk högskolornas intresseorganisation, RIO** samlar de folkhögskolor som har idéburna organisationer, föreningar eller stiftelser som huvudmän.
- **Sveriges Kommuner och Landsting, SKL** är en av medlemmarna i Folkbildningsrådet, av skälet att många folkhögskolor har landsting/regioner som huvudman.
- **Offentligägda folkhögskolors intresseorganisation, OFI** är en intresseorganisation för de offentligägda folkhögskolorna.
- **Folkhögskoleföreningen inom SKL, FHF**, organiserar de offentligägda folkhögskolorna.

- **Folkhögskolornas serviceorganisation, FSO**, ger service till folkhögskolorna inom bland annat kommunikation och marknadsföring.
- **Länsbildningsförbunden** är regionala mötesplatser för folkbildningen. Studieförbunden och folkhögskolorna inom ett län/region är i allmänhet medlemmar. I en del fall ingår även andra bildningsaktörer som länsbibliotek, Sisu Idrottsutbildarna etcetera. Länsbildningsförbunden är fristående och inte stadgemässigt knutna till någon nationell organisation.

3. Om studiens genomförande – metod

Studien har genomförts under hösten 2018. Förutom dokumentanalys har en enkätundersökning och ett antal intervjuer genomförts.

Enkätundersökning

I november 2018 skickades ett antal frågor via e-post till tjänstepersoner som på regionernas webbplatser uppges ha ansvar för kompetensplattformar och/eller kompetensförsörjningsarbete. I något fall har enkäten vidarebefordrats till en person som anses mer lämpad att svara. Svar har inkommit från samtliga av landets 21 regioner.

Intervjuer

Under december 2018 genomfördes tolv intervjuer med följande personer:

- representanter för folkbildningens intresseorganisationer (Studieförbunden i samverkan, RIO och OFI)
- representanter för länsbildningsförbunden i Blekinge, Norrbotten samt för folkhögskolornas och studieförbundens regionala intresseföreningar i Skåne
- ansvariga tjänstepersoner för regionala kompetensplattformen/regionalt arbete med kompetensförsörjningsfrågor i Region Blekinge, Region Norrbotten och Region Skåne
- tjänsteperson på Tillväxtverket
- tjänsteperson på Sveriges Kommuner och Landsting
- representant för Folkbildningsrådet.

Merparten av intervjuerna har genomförts via telefon och några vid personliga möten. Samtliga utom en har spelats in och sedan transkriberats. Utgångspunkt för intervjuerna har varit ett på förhand utsänt PM med

frågeområden. De intervjuade har även haft möjlighet att komplettera med andra uppgifter med koppling till studiens syfte och frågeställningar.

4. Folkbildnings- organisationernas medverkan

I den här delen av rapporten ges en bild av studieförbundens och folkhögskolornas närvaro, synlighet och medverkan i det regionala arbetet med kompetensförsörjningsfrågor. Resultatet av enkätundersökningen bland regionernas ansvariga redovisas, kompletterat med intervjusvar och hänvisningar till olika regionala styr- och policydokument.

4.1 Tre fallstudier

Först redovisas tre fallbeskrivningar från Blekinge, Skåne och Norrbotten. De är inga ”typfall”, och ger inte heller en fullständig beskrivning av förhållandena i regionerna och av olika aktörers agerande. Ambitionen är att ge en bild av hur arbetet med kompetensförsörjningsfrågor kan gestalta sig i tre regioner, med särskilt fokus på folkbildningens medverkan.

Region Norrbotten

Norrbottens län omfattar 14 kommuner. Länet har 251 000 invånare. Ansvaret för regionalt kompetensförsörjningsarbete finns sedan 2017 hos Region Norrbotten.

Norrbottens Bildningsförbund samlar samtliga tio studieförbund och sju folkhögskolor i Norrbotten, samtliga rörelsefolkhögskolor.

Bildningsförbundet har sedan flera år utarbetat kontakter med regionala företrädare. De möts bland annat regelbundet i ett regionalt Folkbildningsråd.

”Vi har mött regionen och pratat utifrån synvinkeln: Vad behöver regionen oss till?” (Bildningsförbundsrepresentant)

Bildningsförbundet spelade en aktiv roll i framtagandet av den senaste regionala kulturplanen. I samband med att en ny Regional utvecklingsstrategi, RUS, antas 2019 är ett projekt påbörjat som innebär att folkbildningsorganisationerna ska genomföra medborgardialog kring den

nya utvecklingsstrategin. Utbildningsmaterial, anpassat för studiecirkel och folkhögskolor, har tagits fram i samverkan mellan regionen och Bildningsförbundet.

För närvarande finns ett rådgivande kompetensförsörjningsråd, vars roll är att adressera operativa och strategiska frågor inom utbildning och arbetsmarknad samt att möjliggöra en utökad samverkan och samhandling i länet. I rådet finns representanter för ett tiotal aktörer, främst inom utbildning, arbetsförmedling och kommuner. Norrbottens Bildningsförbund medverkar och representeras av en av folkhögskolornas rektorer. Rådet möts 3–4 gånger per år och arbetet sker utifrån en årlig handlingsplan. I regionens arbete med kompetensförsörjning ingår bland annat även att ta fram statistikunderlag och utredningar.

Region Norrbotten övertog 2017 ansvaret från Länsstyrelsen för arbetet med kompetensförsörjningsfrågor. Diskussioner förs om hur arbetet med regional kompetensförsörjning ska utvecklas, både rent allmänt och i relation till folkbildningen.

Jämfört med 2013 är det uppenbart att folkbildningen i Norrbotten flyttat fram positionerna när det gäller samverkan med regionen och medverkan i regionens arbete med kompetensförsörjningsfrågor, något som troligen hänger samman med Bildningsförbundets strävan till ett mer aktivt arbete gentemot regionen. Under 2013 var arbetet med regionala kompetensplattformar relativt nytt, frågan hanterades av Länsstyrelsen och folkbildningens organisationer var inte representerade i plattformen.¹³

Från regionens sida framhålls att folkhögskolorna, som en del i utbildningssystemet, har en självklar roll i arbetet med kompetensförsörjning. Man menar att även studieförbunden har en roll att spela.

”Det finns mycket mer att göra, men folkbildningen är en identifierad och given aktör i vårt arbete. Det jag nu undersöker är hur vi kan jobba mer strategiskt med folkbildningen i kompetensförsörjningsarbetet.” (Regionrepresentant)

Bildningsförbundet menar att folkbildningens medverkan i mer strategiska diskussioner om kompetensförsörjning kan bidra till att synen på kompetensbehoven i samhället breddas, och att begrepp som ”livslångt lärande” och ”medborgarkompetens” kan få en mer central plats i diskussionen om kompetensförsörjning. Det strategiska insatserna stärks

¹³ Folkbildningsrådet, 2013. ”Dom har inte hört av sig” – folkhögskolor, studieförbund och regionala kompetensplattformar.

av enskilda folkbildningsaktörers operativa insatser i kompetensförsörjningsarbetet, som dock behöver synliggöras i högre grad, vilket påpekas av både företrädare för regionen och Bildningsförbundet.

”Folkbildningen måste tydligt visa vad de gör och var de finns. Det gäller att hitta nycklar som beskriver omfattning, spridning och inriktning på verksamheten.”

(Regionrepresentant)

Inom Bildningsförbundet pågår även arbetet med att bilda en folkhögskoledelegation och en studieförbundsdelegation, men fortfarande inom ramen för ett gemensamt bildningsförbund. Förhoppningen med detta är att stärka främst folkhögskolornas intresse och delaktighet i Bildningsförbundet. Tanken är både att stärka kapaciteten att agera gemensamt när det behövs, och att agera separat i de två ”grenarna” av folkbildningen när det är påkallat.

”I styrelsen har vi ju tio studieförbundsrepresentanter och två för folkhögskolorna. Jag tror att de känt sig lite utanför och mest flutit med. Vi tror att detta ska leda till mer aktivt deltagande från folkhögskolorna.”

(Bildningsförbundsrepresentant)

Region Skåne

Skåne län omfattar 33 kommuner och har totalt 1 349 000 invånare. Region Skåne är ett självstyrelseorgan med ett regionfullmäktige som utses i allmänna val.

Kompetensarbetet i Region Skåne har namnet *Kompetenssamverkan Skåne, KoSS*. I styrgruppen för KoSS finns representanter för fem aktörer: Arbetsförmedlingen, Kommunförbundet Skåne, Länsstyrelsen Skåne, Lärosäten Syd samt Region Skåne.

Folkbildningen i Skåne har på senare år genomgått en omorganisering, där den tidigare samarbetsorganisationen Skånes Bildningsförbund ersatts av två fristående föreningar. I *SISAM – Skånes studieförbund i samverkan* ingår samtliga studieförbund. I föreningen *Skånes folkhögskolor i samverkan* ingår 17 av länets 18 folkhögskolor. Samtliga folkhögskolor i Skåne är så kallade rörelsefolkhögskolor.

Enligt regionen har folkbildningen på senare år tagit allt större plats i strategiska diskussioner om kompetensförsörjning, men har potential att göra det i ännu högre grad. En central utgångspunkt för samarbetet är den Överenskommelse mellan Region Skåne och folkbildningen i Skåne som

antogs 2016.¹⁴ Sju tematiska områden är basen för överenskommelsen och ett av dessa är *Kompetens och arbetsmarknad* (övriga är demokrati, integration, mångfald, kultur, miljö och folkhälsa). Överenskommelsen innebär inte några ekonomiska åtaganden utan kan ses som en avsiktsförklaring, där parterna är överens om att samverka kring olika områden. En styrgrupp finns för Överenskommelsen med representanter från Region Skåne, studieförbunden och folkhögskolorna.

I Överenskommelsens avsnitt *Kompetens och arbetsmarknad* framhålls följande: ”Genom att erbjuda en flexibel utbildningsform, ett brett kursutbud, mångfald av metoder och kunskapen i att kunna möta individen där den befinner sig är folkbildningen en viktig kompetensförsörjningsresurs i Skåne” (sid 14). Vidare lyfts i detta avsnitt fram kultursektorns betydelse för arbetsmarknad och kompetensförsörjning. Det informella utbildningssystemet betonas, liksom det livslånga lärandet och folkbildningens förmåga till förebyggande och individstärkande insatser.

Sammantaget har avsnittet en både strategisk och operativ karaktär, genom att resonemang förs om en vidgad syn på kompetensförsörjning, samtidigt som det tydligt lyfter fram områden där studieförbund och folkhögskolor kan göra konkreta insatser.

En konstant utmaning för folkbildningen, menar man från regionen, är att synliggöra de insatser som folkhögskolor och studieförbund gör för regionens kompetensförsörjning. I Skåne arbetar men också aktivt just med detta, vilket har resulterat i flera rapporter som fokuserar på folkbildningens roll och möjligheter inom kompetensförsörjningsområdet.

Redan 2013 utgavs rapporten *Folkhögskolan – en del av Skånes kompetensförsörjning*.¹⁵ Rapporten, producerad vid Malmö högskola, initierades av 17 skånska folkhögskolor och togs fram i samverkan med regionen.

Folkhögskolorna i Skåne har varit mer offensiva än studieförbunden i ambitionen att ta plats i regionens arbete med kompetensförsörjningsfrågor. Studieförbunden finns visserligen med i Överenskommelsen och i olika samrådsgrupper, men deras roll är mindre

¹⁴ Överenskommelse mellan folkbildningen i Skåne och Region Skåne. Utgivningsår saknas. Överenskommelsen finns på: <https://utveckling.skane.se/publikationer/strategier-och-planer/overenskommelse-mellan-folkbildningen-i-skane-och-region-skane/>.

¹⁵ Region Skåne, 2013. Folkhögskolan – en del av Skånes kompetensförsörjning.

framträdande, jämfört med folkhögskolornas. Två citat från en studieförbunds- respektive folkhögskolerepresentant kan illustrera detta:

”Frågan är inte tillräckligt väl definierad av oss själva. Vi har inte satt oss ner och sagt: ’det här är vår gemensamma ambition på kompetensförsörjningsområdet’. Vi i studieförbunden kopplar nog inte alltid samman det vi gör med kompetensförsörjning, där har vi en resa att göra.”
(Studieförbundsrepresentant)

”Det gäller att hitta ett gemensamt agerande för att befästa vår roll gentemot regionen och finnas med som en spelare där. Trots att vi folkhögskolor i viss mån konkurrerar med varandra ser vi att det här är en väg för oss att bli en stark part i regionen och att överleva på sikt.” (Folkhögskolerepresentant)

Från Region Skånes sida menar man att Överenskommelsen och de samverkansarenor som på senare år etablerats lägger en bra grund för det fortsatta samarbetet.

”Ett ömsesidigt utbyte har utvecklats. Folkbildningen har legat på mycket här. Och från regionens håll ser vi nu tydligare folkbildningens roll i relation till de utmaningar vi har i Skåne, vad gäller vår långsiktiga kompetensförsörjning, utanförskap, arbetslöshet och så vidare.” (Regionrepresentant)

Strukturerna för arbetet med kompetensförsörjningsfrågor inom regionen ses nu över. I samband med detta har regionen intervjuat representanter för folkbildningen.

”De har själva påtalat vikten av att de finns med i det strategiska kompetensförsörjningsarbetet och när vi nu gör ett omtag tänker vi in folkbildningen mycket mer.” (Regionrepresentant)

Region Blekinge

I Blekinge län finns fem kommuner och antalet invånare uppgår till 159 000. Det finns fyra folkhögskolor i länet, varav tre är rörelsefolkhögskolor och en drivs av Region Blekinge. Samtliga tio studieförbund bedriver verksamhet i regionen.

Blekinge Läns Bildningsförbund har samtliga folkhögskolor och studieförbund som medlemmar. Även Sisu idrottsutbildarna och länsbiblioteket, Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg är medlemmar. På sin webbplats beskriver sig Bildningsförbundet som ”folkbildningens träffpunkt i Blekinge”, med den viktigaste uppgiften att företräda och

bevaka medlemmarnas intressen.¹⁶ Vidare ska "Bildningsförbundet ska vara en naturlig part i regional samverkan med folkbildningen i Blekinge." På uppdrag av Region Blekinge verkar Bildningsförbundet också som regional kulturinstitution inom scenkonst och kultur i vården.

På den avdelning av regionens webbplats som har titeln *Kompetensförsörjning* framhålls inledningsvis att "En god kompetensförsörjning är avgörande för Blekinges arbetsgivare och för den regionala tillväxten. Det stärker Blekinge som en attraktiv plats för arbete och yrkesliv och för arbetsgivare att verka och etablera sin verksamhet i."¹⁷

Folkbildningen i Blekinge har hittills inte haft någon framträdande roll inom ramen för arbetet med kompetensplattformen. Både enligt representanter för regionen och för Bildningsförbundet har det varit svårt att hitta former för samverkan. Det har även varit otydligt vad olika aktörers, däribland folkbildningens, strategiska roll egentligen ska innefatta. Den regionansvarige för arbetet med kompetensförsörjningsfrågor beskriver det tidigare arbetet på detta sätt:

"De (folkhögskolorna) funderade nog själva vad de skulle bidra med, för de såg sig inte som en aktör överhuvudtaget. Efter att jag pratat med dem backade de och sa 'vi är nog med ändå'. Men det har varit mycket internt om folkhögskolans egna kurser och inte så mycket bidrag i de strategiska diskussionerna, men jag hoppas att det ska ändras nu." (Regionrepresentant)

Bildningsförbundet förmedlar denna bild:

"Även om man blir inbjuden, måste det finas ett genuint intresse hos studieförbund och folkhögskolor att engagera sig. Men krasst så har varken studieförbund eller folkhögskolor visat något större intresse. Då har inte heller vi från Bildningsförbundet känt något större tryck att jobba med frågorna." (Bildningsförbundsrepresentant).

Det bör påpekas att regionens arbete med kompetensförsörjningsfrågor som helhet har diskuterats på senare tid, utifrån ambitionen att på ett tydligare sätt än tidigare klargöra syfte, mål och organisation för arbetet.

År 2018 antogs en *Kompetensförsörjningsstrategi för Blekinge 2018–2020*.¹⁸ Här har man, enligt den regionalt ansvarige, på ett tydligare sätt än tidigare

¹⁶ www.blb.k.se.

¹⁷ www.regionblekinge.se.

¹⁸ Region Blekinge, 2018. Kompetensförsörjningsstrategi för Blekinge 2018–2020. Dnr 17/00157.

betonat plattformens strategiska karaktär. Den nya strategin innehåller fyra fokusområden:

- Strategisk kompetensplanering
- Rekrytering, attraktiva arbetsgivare och talangattraktion
- Samverkan mellan skola/utbildning och arbete
- Det livslånga lärandet.

Det fjärde fokusområdet, som handlar om det livslånga lärandet, är i första hand inriktat på arbetslivets behov av kompetensutveckling över tid. Här talas exempelvis om behov av flexibla läroformer, validering och lärcentra, men folkbildningen nämns inte explicit.

Folkhögskolorna nämns på ett par ställen i strategin, dels i förordet där olika utbildningsanordnare räknas upp, dels i det korta avsnittet *Styrning, organisation, roller, sammansättning och ansvar*, där ”folkhögskolor” anges som en av sju aktörer som ska ingå i den regionala kompetensförsörjningsgrupp som ska samordna regionens arbete.

I målen, som i Blekinges strategi består av punktlistor under rubriken *Vad behöver göras*, nämns inte folkbildningen. Målen har överlag en allmänt hållen karaktär och riktas sällan direkt till enskilda aktörer inom arbetsmarknads- och utbildningsområdet.

Organisationen av arbetet med kompetensförsörjningsfrågor, i kölvattnet av den nyligen antagna strategin, har ännu inte funnit sina former. Från både regionens och Bildningsförbundets sida finns uppfattningen att folkbildningen skulle kunna spela en mer aktiv roll i arbetet med kompetensförsörjning, operativt och strategiskt.

”Vi är ju inne i en ny struktur nu. Tidigare har det varit en person från folkhögskolorna. I dialogen tänker jag att vi ska möta alla, men sedan, i den strategiska diskussionen som handlar om helheten, tänker jag mig att de får utse någon. Men organisationen är ännu inte riktigt satt.”

(Regionrepresentant)

Från Bildningsförbundet sida ser man i dagsläget sin framtida roll inom regionens kompetensplattform som något oklar:

”Jag tror det finns både uppgifter att göra och roller att spela i de här sammanhangen. Det gäller bara att hitta dem. Man pratar mycket om anställningsbarhet, men vi har myntat begreppet utbildningsbarhet. Vi ser ju att många har låga grundkunskaper i språk, data och matematik. Framför

allt har många en bild av sig själva att de inte kan lära sig något.
Folkbildningen kan göra så att folk kommer förbi den spärren, blir utbildningsbara.” (Bildningsförbundsrepresentant)

Det är dock uppenbart att folkhögskolornas roll uppfattas som tydligare än studieförbundens:

”Studieförbunden skulle nog kunna spela en roll, men då mer inom det livslånga lärandet, alltså behovskompetens. Men då gäller det att de kan leverera vad företag och deras anställda behöver i sin yrkesroll.”
(Regionrepresentant)

4.2 Enkät till regionansvariga

I det här avsnittet redovisas resultatet av den enkät som skickats till samtliga 21 regioners ansvariga för kompetensförsörjningsfrågor.

Kännedom om studieförbund och folkhögskolor

I den enkät som skickades till samtliga 21 regioner löd den inledande frågan: *Känner ni till folkhögskolorna och studieförbunden i er region – vilka de är och vad de gör?* Av svaren att döma finns på de flesta håll en grundläggande kännedom om studieförbunden och folkhögskolorna. Ingen svarar ett entydigt nej på frågan.

I ett par fall redogörs för kunskapen om folkhögskolan, medan studieförbunden inte nämns. Några svarar ett kort ”ja”, medan andra, oftast kortfattat, redogör för vilka studieförbund och folkhögskolor som finns. De regionägda folkhögskolorna betonas i några svar:

”Ja, vi känner till folkhögskolorna i länet, i synnerhet de tre som drivs av Region Gävleborg...” (Region Gävleborg)

I ett par fall nämns folkhögskolorna men inte studieförbunden. I fem svar uttrycks, på olika sätt en bristfällig kännedom, främst vad gäller studieförbunden.

”Vi känner i stora drag till folkhögskolornas verksamhet, dock inte studieförbundens.” (Regionförbundet Sörmland)

”När det gäller studieförbunden finns det ett utvecklingsarbete att göra.”
(Region Jämtland Härjedalen)

"Kännedomen varierar och ett helhetsgrepp saknas i dagsläget." (Region Jönköpings län)

Folkbildningens medverkan

En annan fråga i enkäten löd enligt följande:

Är folkhögskolor och studieförbund representerade i de samrådsgrupper eller liknande i anslutning till ert arbete med kompetensplattformen eller kompetensförsörjning? Om ja:

- *Beskriv kortfattat i vilket sammanhang och hur folkbildningsorganisationernas medverkan ser ut?*
- *Vem/vilka representerar folkbildningen i de sammanhang som rör kompetensplattformen/kompetensförsörjning?*
- *Vilka erfarenheter har gjorts av deras medverkan?*

Denna fråga är tveklöst den som har fått mest omfattande och varierande svar. På den inledande delen av frågan, om folkbildningens medverkan, kan de 21 regionerna svar sammanfattas så här:

- i 14 regioner finns folkbildningen representerad i samrådsgrupper eller liknande
- i 2 regioner är folkbildningen inbjuden men medverkar inte
- i 4 regioner är folkbildningen inte representerad
- i 1 region uppges att det inte finns samrådsgrupper.

Kompetensråd framstår som det vanligaste namnet på regionernas samverkansorgan, men även andra benämningar förekommer. Dessa grupper fungerar som det strategiska kompetensförsörjningsarbetets viktigaste formella forum. I en del svar nämns olika aktörer som deltar i arbetet. Vid sidan av folkbildningsorganisationerna återkommer ofta arbetsförmedling, gymnasieskola, komvux, kommuner, universitet/högskola och näringslivsorganisationer.

Enkätsvaren vittnar om att det så gott som uteslutande är folkhögskolorna som tar plats i de samverkansorgan som är kopplade till kompetensplattformen/arbetet med kompetensförsörjningsfrågor. Det förefaller tas för givet att när det kommer till samverkan med folkbildningen inom kompetensförsörjningsområdet, då är folkhögskolorna den givna aktören. Studieförbundens frånvaro kommenteras bara i några enstaka svar:

”Studieförbunden har en plats i vårt kompetensforum, men har ej nyttjat den då de själva inte riktigt ser sin roll i kompetensförsörjningsfrågorna.”
(Region Kronoberg)

”I det regionala kompetensförsörjningsforum finns rektor för en folkhögskola representerad. Vi har representanter för alla utbildningsformer, dock inte studieförbunden i dagsläget.” (Region Västernorrland)

Folkhögskolornas medverkan beskrivs mer eller mindre utförligt i enkätsvaren, vilket sannolikt speglar den roll de har, men även skillnader i plattformarnas funktion och organisatoriska uppbyggnad, liksom – kan man anta – de svarandes skiftande ambition att ge detaljerade svar på frågan. Det är också uppenbart att det i många regioner för närvarande pågår ett utvecklingsarbete, vad gäller både innehåll och form för arbetet med kompetensutvecklingsfrågor. I flera fall nämns i svaren kompetensförsörjningens koppling till arbetet med de regionala utvecklingsstrategierna.

Det framgår inte alltid av svaren hur folkbildningens (folkhögskolornas) representanter utses. I några fall görs i svaren direkta kopplingar mellan kompetensplattformen och de regionägda folkhögskolorna. Det står klart att dessa skolor i många fall har mer utarbetade kontaktvägar in i de sammanhang där regionens kompetensförsörjning diskuteras:

”De tre folkhögskolorna som drivs av Region Gävleborg finns inom samma nämnd och med samma förvaltningschef som avdelningen Arbetsmarknad och kompetens som är ansvarig för kompetensplattformarna.” (Region Gävleborg)

”De två folkhögskolor som finns i Halland drivs av Region Halland. I kompetensrådet finns en utvecklingsledare från förvaltningen Kultur & Skola som representerar folkbildningen.” (Region Halland)

Ytterligare ett exempel är Region Värmland, där fem av de sex folkhögskolorna har regionen som huvudman. I svaret beskrivs en nära samverkan mellan folkhögskolorna, regionen och en rad andra aktörer, där tonvikten tycks ligga på operativa insatser för kompetensförsörjning och tillväxt – och där regionens folkhögskolor ses som en central aktör.

”Folkhögskolornas chef ... arbetar på regionkansliet. Folkhögskolorna är med i det regionala tillväxtarbetet och utgör en viktig del av det ... Det finns

samverkan i nätverk mellan rektorer, representanter från kommuner och arbetsförmedling, där det diskuteras bland annat behov av kompetensförsörjning.” (Region Värmland)

Av svaren att döma verkar inte länsbildningsförbunden vara den självklara aktören för att representera folkbildningen i kompetensplattformarna eller motsvarande, även om de nämns i några av svaren.

”Vi håller nu på att ta fram en ny regional handlingsplan för kompetensförsörjning utifrån den nya RUSen (Regional utvecklingsstrategi). Det innebär att vi är inne i en dialog med Örebro läns Bildningsförbund samt folkhögskolorna.” (Region Örebro län)

Någon fullständig kartläggning av länsbildningsförbundens roll har inte gjorts inom ramen för denna studie. Som de tidigare fallbeskrivningarna visar, finns både i Norrbotten och Skåne tydliga ambitioner att knyta folkbildningsorganisationerna närmare till det regionala kompetensförsörjningsarbetet. Här tar folkbildningens regionala intresseorganisationer aktiv del i arbetet. Även i Västra Götalandsregionens svar framkommer att länsbildningsförbundet spelar en roll, bland annat genom att det i ett tidigt skede när kompetensplattformarna inrättades togs fram särskilda rapporter som beskriver både folkhögskolornas och studieförbundens roll i det regionala kompetensförsörjningsarbetet.^{19 20} Att döma av enkätsvaret från Västra Götaland har dessa tidiga insatser lagt grunden till att folkbildningen har en given plats i regionens arbete med kompetensförsörjningsfrågor.

Sammantaget är dock bilden tydlig. När det handlar om folkbildningens medverkan i kompetensförsörjningen är det folkhögskolorna som spelar huvudrollen. Varken studieförbunden eller länsbildningsförbunden, med vissa undantag, har någon självklar eller framträdande roll.

Medverkan över tid

Det är vanskligt att göra jämförelser över tid, utifrån det empiriska material som finns. Mycket tyder dock på att folkbildningen successivt tar sig in på arenor med koppling till regionalt kompetensförsörjningsarbete.

¹⁹ Västra Götalands Bildningsförbund och Västra Götalandsregionen, 2011. Folkhögskolornas roll inom Kompetensplattform Västra Götaland.

²⁰ Västra Götalands Bildningsförbund och Västra Götalandsregionen, 2012. Studieförbundens roll inom Kompetensplattform Västra Götaland.

Folkbildningsrådets tidigare studie från 2013, då kompetensplattformarna var relativt nyetablerade, omfattade fem regioner. Där konstaterades att folkbildningen inte hade någon självklar plats i plattformarnas ”innersta kärna”. I denna studie är det uppenbart att folkbildningsföreträdare – främst från folkhögskolor – på många håll tagit plats i kompetensråd eller motsvarande forum. Det är dock oklart om detta är ett uttryck för ett mer offensivt agerande från folkbildningsorganisationernas sida, eller om det speglar organisatoriska förändringar i regionerna, så till vida att kompetensplattformarna blivit en mer etablerad del av regionernas arbete vilket inneburit vidgade kontaktytor med olika regionala aktörer.

Trenden är dock att folkbildningen successivt närmar sig kompetensplattformarna eller motsvarande, snarare än fjärrar sig från dem. Det är däremot svårt att bedöma vad denna medverkan resulterar i. Rent allmänt uppger flera att representanter för olika aktörer tillför perspektiv och breddar diskussionen kring kompetensförsörjning. I vilken utsträckning som just folkbildningen har bidragit till några strategiska perspektivförskjutningar i synen på kompetensförsörjning är dock svårt att bedöma.

Erfarenheter av folkbildningens medverkan

Regionföreträdarnas erfarenheter av folkbildningens medverkan uttrycks i huvudsak i positiva ordalag, antingen med direkt hänvisning till vad folkbildningens representanter bidrar med, eller i mer allmänna ordalag om vikten av att många aktörer deltar i arbetet.

”(Personnamn) är mycket kunnig, driven och har stor vilja att vara med och påverka, en positiv aktör i rådet.” (Region Västmanland)

”Vi tycker det är mycket värdefullt med samverkan och ett nödvändigt komplement till plattformsarbetet.” (Region Gävleborg)

Knappast någon uttrycker dåliga erfarenheter av folkbildningens medverkan. Däremot problematiseras deras medverkan i flera fall. Några svar vittnar om ett bristande intresse från folkbildningens sida. Andra andas lite dåligt samvete från regionernas sida för att man inte varit tillräckligt aktiva.

”Intresset för att delta från folkbildningen har inte varit särskilt omfattande, men vi som regionalt utvecklingsansvariga skulle kunna ta fler initiativ och aktualisera frågan om folkbildningens samverkan...” (Region Östergötland)

Folkbildningens medverkan problematiseras också, bland annat utifrån frågan om bristande resurser inom folkhögskolorna, oklar organisatorisk samordning inom folkbildningen eller utifrån mer allmänna konstateranden om att mer finns att göra på detta område.

”Upplever att resurserna på skolorna är tajta och svårt att hinna medverka/delta i den utsträckning som man skulle vilja.” (Västra Götaland)

”Det är svårt för en folkhögskola att representera alla. Det verkar inte heller som ÖLBF (Örebro läns Bildningsförbund) kan representera och finnas med i nätverk och/eller forum för ett mer operativt utvecklingsarbete med koppling till RUS.” (Region Örebro län)

I några fall uttrycker svaret på frågan om erfarenheter av folkbildningens medverkan allmänt positiva uttalanden om den roll som folkhögskolorna (studieförbunden nämns nästan aldrig) kan spela för regionernas kompetensförsörjning. Här betonas alltså de *operativa* insatser som folkhögskolorna gör.

I svaret på en enkätfråga som gällde om folkhögskolor och studieförbund på något annat sätt bidrar i arbetet med kompetensplattformen eller kompetensförsörjning, handlar svaren också ofta om folkhögskolornas operativa insatser. 14 av 21 regioner har svarat på denna frågan och ett par av svaren följer här:

”Folkhögskolornas arbete är en mycket viktig insats för olika målgrupper i det regionala tillväxtarbetet.” (Region Värmland)

”Folkhögskolorna kan finnas med i branschråd eller branschforum där det är relevant, till exempel när de har utbildningar inom ett specifikt område. Folkhögskolorna har också varit med när vi jobbat med utbildningsplanering och där de då har varit en part som har kunnat erbjuda utbildning som kommunerna efterfrågar.” (Region Jämtland Härjedalen)

Även här är det tydligt hur folkbildningens (folkhögskolornas) operativa och strategiska roll länkas samman.

Folkbildningen i regionernas måldokument

En fråga i enkäten gällde om och på vilket sätt som folkhögskolor och studieförbund finns beskrivna i planer eller andra dokument av betydelse för regionens kompetensförsörjning.

5 av 21 län svarar nej på frågan, här finns alltså folkbildningsorganisationerna inte nämnda. Endast i ett fåtal fall anges att folkhögskolorna finns omnämnda och i ett fall hänvisas till begreppen ”utbildningsbar” och ”livslångt lärande”, som den svarande kopplar till folkbildningen. Möjligtvis kan den ringa förekomsten av folkbildningsorganisationerna i dessa dokument förklaras med att de i allmänhet är av övergripande karaktär och sällan innefattar mål för enskilda aktörer.

Några regioner har i svaren hänvisat till de mål och riktlinjer som finns för studieförbund och folkhögskolor, kopplade till regionens generella anslag till folkbildningen. Andra hänvisar till regionernas roll som huvudman för folkhögskolor. Dessa är alltså inte dokument som explicit gäller regionalt arbete med kompetensförsörjningsfrågor.

I en del svar hänvisas till särskilda överenskommelser och andra dokument som man menar har relevans för folkbildningens roll inom kompetensförsörjningsområdet. Det gäller exempelvis i Skåne och Västra Götaland, där folkbildningens roll och relation till regionen behandlas mer ingående i särskilda överenskommelser och rapporter.

Det i särklass vanligaste svaret – som ges av tio regioner – är att folkbildningen omnämns i den regionala utvecklingsstrategin, RUS, ett dokument av mer övergripande karaktär än att enbart gälla kompetensförsörjningsfrågor. Här är det av svaren att döma främst fråga om omnämmanden där folkbildningsorganisationernas roll och betydelse, till exempel inom utbildnings- och kulturområdet, framhålls.

Framtida planer

I enkäten ställdes en sista fråga om det finns några framtida planer för folkhögskolors och studieförbunds medverkan i kompetensförsörjningsarbetet? Nästan alla regioner har svarat på frågan. Några betonar här återigen folkbildningens viktiga roll och potential. I några fall nämns konkreta planer för ökad samverkan, något som ibland kopplas till ett pågående utvecklingsinsatser inom arbetet med kompetensförsörjningsfrågor, med nya handlingsplaner, strategidokument etcetera. Även här är det uppenbart att många kopplar samman folkbildningens strategiska roll med att operativt bidra till att säkra en god framtida kompetensförsörjning.

”Vi ser det som angeläget att stärka dialogen med länets folkhögskolor och arbetar för närvarande med att tillsammans med representanter från

folkbildningen identifiera samverkansytor för stärkt kompetensförsörjning i hela Västerbotten.” (Region Västerbotten)

”Det finns pågående arbete där regionen bjuder till dialog om samverkan mellan folkhögskolor och Samordningsförbunden inom ramen för kraftsamling kring unga vuxna utan fullföljda studier.” (Västra Götalandsregionen)

4.3 De nationella folkbildningsorganisationernas engagemang

I studien har intervjuer genomförts med representanter för olika nationella organ kopplade till folkbildningen. Frågorna har främst gällt folkbildningens *förutsättningar* att delta i kompetensplattformar/regionalt arbete med kompetensförsörjningsfrågor, vilket diskuteras och analyseras närmare i kapitel 5.

När det gäller folkbildningens faktiska medverkan, som detta avsnitt speglar, är det också av intresse att se om det sker arbete på nationell nivå som har relevans till folkbildningens medverkan i regionernas strategiska arbete med kompetensförsörjningsfrågor.

Frågan har inte någon framträdande plats på agendan i studieförbundens och folkhögskolornas intresseorganisationer, även om den vid en del tillfällen har varit uppe till diskussion. Det har inte heller tagits några direkta nationella initiativ i form av konferenser, utbildningar, rekommendationer eller riktlinjer som berör intresseorganisationernas medlemmar i detta avseende.

I folkbildningens gemensamma idédokument *Folkbildningens Vägval & Vilja* från 2013 framhålls i avsnittet ”Arbetsliv & livslångt lärande” att folkbildningen ”möter snabbt och flexibelt nya utmaningar på arbetsmarknaden och skiftande behov av kompetensutveckling” (sidan 46) samt att folkhögskolorna kan och vill ”utveckla fler nyskapande kurser, utbildningar och verksamheter till gagn för individen och de samhällsbehov som beskrivs i de regionala kompetensplattformarna” (sidan 46).²¹ Ingen av de intervjuade hänvisar dock till *Folkbildningens Vägval & Vilja* som ett

²¹ Folkbildningens Vägval & Vilja, 2013. Utgiven av Folkbildningsförbundet (nuvarande Studieförbunden i samverkan), Rörsefolkhögskolornas intresseorganisation, Sveriges Kommuner och Landsting samt Folkbildningsrådet.

instrument för att koordinera och stärka folkbildningens position i det regionala kompetensförsörjningsarbetet.

Frågan om folkbildningens regionala gemensamma kapacitet och organisering diskuterades inom intresseorganisationerna i samband med Indelningskommitténs diskussionsunderlag om en ny regionindelning i Sverige.²² När kommitténs förslag inte fick tillräckligt politiskt stöd avtog också diskussionerna i folkbildningens intresseorganisationer.

Länsbildningsförbunden är självständiga organisationer. Viss formaliserad samverkan förekommer med Studieförbunden i samverkan. Kontakter förekommer även länsbildningsförbunden emellan och dessutom på ett mer informellt plan mellan folkbildningsrepresentanter i olika funktioner och roller. Det är möjligt att frågan om medverkan i regionernas arbete med kompetensförsörjningsfrågor har diskuterats i dessa sammanhang, men någon dokumentation eller några gemensamma strategier på detta område har inte hittats i arbetet med denna studie.

Folkbildningsrådet har, i kraft av beställare av den här och den tidigare studien om de regionala kompetensplattformarna, visat intresse för frågan. Man bevakar kontinuerligt mötesplatser för regional utveckling, bland annat Reglab, och tar del av nya underlag inom området.²³ Folkbildningsrådets fokus är dock i första hand nationellt och man saknar representation på den regionala nivån.

Sveriges kommuner och landsting har inte explicit lyft fram folkbildningens roll i de regionala kompetensplattformarna/arbetet med kompetensförsörjningsfrågor.

Tillväxtverket förordar i olika sammanhang vikten av samverkan mellan aktörer inom kompetensförsörjningsområdet. Vid några tillfällen nämns folkbildningen som en av dessa aktörer, men några mer påtagliga åtgärder, just vad gäller folkbildningens roll och medverkan i det regionala arbetet med kompetensförsörjningsfrågor, har inte vidtagits.

²² Statens offentliga utredningar/Fi 2015:09. Promemoria, 2016-03-09.

²³ Reglab är ett forum för lärande om regional utveckling. Här möts regioner, myndigheter, forskare och andra. Reglab har 24 medlemmar, varav 21 regioner.

5. Förutsättningar för medverkan

Det andra av studiens syften är att identifiera folkbildningens förutsättningar att medverka i det regionala kompetensförsörjningsarbetet. Grunden för denna ”identifikation” är främst en samlad bedömning utifrån intervjuer och enkätsvar.

Utgångspunkt för analysen är ett antal perspektiv på ordet ”förutsättningar”. Dessa ska dock inte tolkas som absoluta villkor för medverkan, snarare som faktorer som i mer eller i mindre hög grad kan underlätta folkbildningens deltagande. Förutsättningarna formuleras här som tre frågor:

- Har folkbildningen något att *bidra* med?

Här handlar det om i vilken grad folkhögskolor och studieförbund har något väsentligt att tillföra i regionernas kompetensförsörjningsarbete.

- Har folkbildningen *vilja* att medverka?

Denna fråga gäller viljan och ambitionen att delta, och om viljan finns, hur tar den sig då uttryck?

- Har folkbildningen *kapacitet* att medverka?

Här fokuseras folkbildningens förmåga att medverka. Finns tillräckliga förutsättningar i form av kunskap, tid, organisatorisk koordinering etcetera?

Dessa tre frågor kopplas till två aspekter av folkbildningens medverkan. Den första gäller *enskild* – *gemensam* medverkan.

Folkhögskolor och studieförbund verkar primärt som självständiga organisationer. Men de kan även agera gemensamt, både på lokal, regional och nationell nivå. Länsbildningsförbunden och de nationella intresseorganisationerna för folkhögskolor och studieförbund är exempel på samverkansorgan inom folkbildningen. Den första aspekten gäller alltså folkbildningens *enskilda* respektive *gemensamma* agerande i sammanhang som rör kompetensförsörjning.

Den andra aspekten gäller *strategisk – operativ* medverkan i arbetet med kompetensförsörjning. Regionernas arbete med kompetensförsörjningsfrågor är i första hand av strategisk karaktär, där bedömning och planering av framtida näringsstruktur, kompetensbehov på arbetsmarknaden och utbildningsbehov står i fokus. Arbetet kan även innefatta frågor om integration, inträde på arbetsmarknaden, livslångt lärande etcetera.

Att bygga strukturer för samverkan och strategisk planering är ett centralt inslag i regionernas arbete med kompetensförsörjningsfrågor. Samtidigt är de parter som ingår i kompetensråd eller motsvarande, ofta operativa aktörer inom utbildnings- och arbetsmarknadsområdet. Gränsdragningen mellan det operativa och strategiska är inte glasklar. I denna studie riktas fokus mot de strategiska aspekterna av folkbildningens medverkan. Under arbetet har det dock visat sig, både i enkätsvar och intervjuer, att många kopplar samman folkbildningens operativa insatser med deras strategiska roll. Därför görs här ett försök att, utifrån svaren, resonera om båda dessa två aspekter av folkbildningens medverkan.

Tillsammans bildar de två aspekterna *enskilt – gemensamt* och *strategiskt – operativt* en tankefigur för den organiserade folkbildningens förutsättningar för medverkan i de sammanhang där frågor om regional kompetensförsörjning står på agendan. Som figur 2 visar framträder då fyra olika perspektiv på folkbildningens medverkan. Utifrån vart och ett av dessa kan frågor om folkbildningens *bidrag* i arbetet samt deras *vilja* och *kapacitet* att medverka ställas.

	ENSKILT	GEMENSAMT
OPERATIVT	• Något att bidra med? • Vilja att medverka? • Kapacitet att medverka?	• Något att bidra med? • Vilja att medverka? • Kapacitet att medverka?
STRATEGISKT	• Något att bidra med? • Vilja att medverka? • Kapacitet att medverka?	• Något att bidra med? • Vilja att medverka? • Kapacitet att medverka?

Figur 2: Förutsättningar för folkbildningens medverkan i regionalt kompetensförsörjningsarbete.

Ytterligare ett par förutsättningar bör nämnas. Den ena handlar om att folkbildningen ges tillträde till arenor och sammanhang med koppling till regionalt kompetensförsörjningsarbete. Av enkätsvaren att döma är inställningen till folkhögskolor och studieförbund positiv och det finns inget här som talar för några avgörande hinder för folkbildningens möjlighet att påverka regionernas arbete med kompetensförsörjningsfrågor.

Den andra gäller ekonomiska resurser för att kunna delta i det regionala kompetensförsörjningsarbetet. I synnerhet är detta en central aspekt för möjligheterna att genomföra operativa insatser. Djupare analyser av de ekonomiska förutsättningarna ligger utanför ramarna för denna studie, men sett i ett bredare perspektiv är det en faktor att beakta.

5.1 Enskild medverkan

Folkhögskolor och studieförbund är självständiga organisationer, med frihet att själva agera i samhället, både som operativa utbildningsanordnare och genom att medverka i mer strategiska sammanhang där frågor om kompetensförsörjning diskuteras.

5.1.1 Enskilda studieförbund och folkhögskolor som operativa aktörer

Det är ingen tvekan om att många studieförbund och folkhögskolor redan i dag bidrar till samhällets kompetensförsörjning – något som i sig speglar att det finns både vilja och kapacitet att aktivt bidra till kompetensförsörjningen. Det bekräftas också av denna studie, där det både i intervjuer och enkäter görs direkta hänvisningar till folkbildningsorganisationers operativa insatser. Här ges exempel på olika insatser som främst folkhögskolor gör för att möta behov på utbildningsområdet.

”Det kan handla om samverkan med kommuner, med arbetsförmedling och så vidare. ... Det är operativt så till vida att det kan handla om bristyrkesutbildningar eller SMF-kurser.” (Regionrepresentant)

Även studieförbunden bidrar i varierande grad med insatser kopplade till formell utbildning och arbetsmarknad. Vissa bedriver utbildnings- och arbetsmarknadsprojekt i samarbete med Arbetsförmedlingen, Europeiska socialfonden etcetera. Flera studieförbund är huvudmän för gymnasieskolor och folkhögskolor. En del studieförbund bedriver uppdrags- och utbildningsverksamhet via ägarskap för särskilda bolag, medan andra gör det inom studieförbundet.

Generellt sätt finns alltså en vilja – även om den varierar mellan olika folkbildningsorganisationer – att genom operativa insatser bidra till kompetensförsörjning. Att ambitionsnivån dock kunde vara högre, framkommer både i enkäter och intervjuer.

”Folkhögskolan har under många år levt i en skyddad värld, där de har utformat sin verksamhet som de själva velat, men inte tagit det omfattande samhällsansvar som folkhögskolorna gjorde längre tillbaka.” (Representant, OFI)

Studieförbunden skiftande inriktning och traditioner av att anordna mer formella utbildningar, speglar också viljan till deras agerande inom kompetensförsörjning.

”Jag kan se att det finns en väldigt stor spännvidd mellan studieförbunden. Vissa är väldigt kreativa och driver folkhögskolor, friskolor och arbetsmarknadsutbildning.” (Representant, Studieförbunden i samverkan)

Många ansvariga för kompetensförsörjningsfrågor i regionerna uttrycker förväntningar på att folkbildningen ska vilja bidra med olika

utbildningsinsatser. Ofta kopplas detta till de stora utmaningar på kompetensförsörjningsområdet som samhället står inför, och att en mångfald utbildningsaktörer ökar förutsättningarna att möta dessa utmaningar.

På nationell nivå framhålls i idédokumentet *Folkbildningens Vägval & Vilja* från 2013 att: ”Folkbildningens förmåga att snabbt och innovativt möta skiftande önskemål om yrkesinriktade utbildningar är på många områden en ännu outnyttjad resurs.” (sid 43)²⁴

Det är tveksamt hur detta citat ska tolkas, och frågan är vem som ska ha ansvar för att den outnyttjade resursen i högre grad tas i bruk. Citatet speglar dock en allmän utfästelse om studieförbundens och folkhögskolornas vilja att arbeta med yrkesinriktade utbildningar, utifrån de behov som finns i samhället. Det är dock tveksamt vilken betydelse som skrivningarna i *Folkbildningens Vägval & Vilja* har för de vardagliga vägvalen i studieförbund och folkhögskolor. I denna studie är det ingen som hänvisar till detta dokument.

Bilden som framkommer är alltså att folkbildningen, främst folkhögskolorna, av regionerna är identifierade som viktiga och kompetenta utbildningsaktörer. Denna bild delas av företrädare för folkhögskolornas intresseorganisationer.

”Folkhögskolan har sin frihet men har ändå tittat ut i samhället och sett efter vad det finns för behov. Det varierar mellan olika skolor, men ta det här med lärarassistenter. Plötsligt fanns ett behov av utbildade lärarassistenter, och pang så började folkhögskolor med sådana utbildningar. Ingen hade tvingat dem, men de såg ett behov ... och det är ett exempel på hur snabbfotad folkhögskolan är. Man ser ett behov och försöker snabbt tillgodose det.” (Representant, RIO)

När det gäller studieförbundens kapacitet är bilden mer splittrad. Få regionalt ansvariga förmedlar en tydlig uppfattning om studieförbundens kapacitet att som operativa utbildningsanordnare bidra i det regionala kompetensförsörjningsarbetet. Möjligtvis beror detta på att studieförbundens insatser ligger vid sidan av det som i allmänhet kopplas till kompetensförsörjning.

²⁴ Folkbildningens Vägval & Vilja, 2013. Utgiven av Folkbildningsförbundet (nuvarande Studieförbunden i samverkan), Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, Sveriges Kommuner och Landsting samt Folkbildningsrådet.

”Om vi i studieförbunden kommer in i sådana här sammanhang brukar vi beskriva oss själva som det första steget in, kanske för ungdomar som står utanför eller för nyanlända. Det är inte realistiskt att säga till dem: ’Varsågod, gå upp på morgonen, kamma dig, sätt dig i skolbänken och ta gymnasieexamen, så får du ett jobb sen.’ Det funkar inte. Där kan vi vara en låg tröskel in. Vi kan aktivera människor. Det första steget är inte att prata om gymnasieutbildning. Det första steget är att säga att du faktiskt kan lära dig något.” (Representant, Studieförbunden i Samverkan)

5.1.2 Enskilda studieförbund och folkhögskolor som strategiska aktörer

Genom de operativa insatser som genomförs i enskilda studieförbund och folkhögskolor, genereras kunskap och erfarenheter att dra nytta av i mer strategiska diskussioner om kompetensförsörjning. Här finns alltså en tydlig koppling mellan operativa och strategiska insatser. I flera enkäter och intervjuer framhålls att verksamheten i folkhögskolor och studieförbund i högre utsträckning behöver synliggöras och tydliggöras, som ett sätt att tillföra det regionala kompetensförsörjningsarbetet nya dimensioner. Det verkar dock inte alltid som folkbildningens mer ”erfarenhetsbaserade” kunskap är analyserad och formulerad för detta ändamål.

”Hos oss i studieförbunden ligger en stor del av resurserna i det praktiska folkbildningsarbetet och i de ideella resurserna. Det finns stor kompetens och vilja, men det är lite svårt att samla ihop och formulera det.”
(Studieförbundsrepresentant)

I enkätsvaren ges flera exempel på att enskilda folkbildningsaktörer tar plats och agerar aktivt i regionernas strategiska diskussioner om kompetensförsörjning. Här tycks de offentligägda folkhögskolorna ha något av en särställning. Svaren indikerar att representanterna för dessa skolor oftare deltar som företrädare för sina egna skolor, än som representerar för den samlade folkbildningen i regionen. Här kan det visserligen också handla om ett gemensamt agerande, men då avgränsat till de offentligägda skolorna.

”Tre av länets folkhögskolor ägs av regionen och ingår därför i ledningsgruppen inom regional utveckling.” (Region Västernorrland)

”Under hösten 2018 har ett samarbete inletts med Lunnevads folkhögskola (tillhör Region Östergötland), där syftet i första hand är att diskutera och finna nya sätt att arbeta med kompetensförsörjning.” (Region Östergötland)

Av citaten att döma innefattar kontakterna även strategiska diskussioner, vilket sannolikt speglar regionernas syn på de ”egna” folkhögskolornas möjligheter att bidra på detta område. Säkert har det också betydelse att folkhögskolorna, genom huvudmannskapet, har starka kopplingar till regionerna. De är kända och finns nära.

Sannolikt finns även andra exempel, utöver vad som framkommer i denna studie, på att enskilda folkbildningsföreträdare i skilda sammanhang, både formellt och mer informellt, bidrar i strategiska diskussioner om regional kompetensförsörjning. Det är dock svårt att här bedöma hur omfattande dessa kontakter är och i vilka sammanhang de tar form.

När det gäller enskilda folkbildningsaktörers förutsättningar att agera strategiskt är det viktigt att återigen betona kopplingen mellan operativa och strategiska insatser. Sannolikt är det så att kapaciteten för strategisk medverkan hos enskilda folkbildningsaktörer stärks, om de kopplas till operativa insatser för kompetensförsörjning. Men det gäller också att ha kapacitet som sträcker sig längre än att genomföra verksamhet.

”Jag har ibland tyckt att de har haft svårt att lyfta blicken och se de strategiska perspektiven.” (Region Blekinge)

Kapacitet handlar inte minst om resurser, i form av tid och pengar, och resursbrist kan göra det svårt för anställda på folkhögskolor och studieförbund att i olika sammanhang delta i strategiska diskussioner om kompetensförsörjning.

”Kompetensen finns nog, men ta en liten studieförbundsavdelning, de har svårt att få loss resurser för att delta i regionala sammanhang.”
(Studieförbundsrepresentant)

5.2 Folkbildningens gemensamma agerande

I det här avsnittet står folkbildningens *gemensamma* agerande när det gäller kompetensförsörjning i fokus.

5.2.1 Gemensamma operativa insatser

På samma sätt som enskilda folkbildningsorganisationer operativt kan bidra till regional kompetensförsörjning, är det möjligt att göra det i samverkan. Sådana samarbeten förekommer också, till exempel har folkhögskolor samarbetat i projekt finansierade av Europeiska socialfonden.²⁵

”Gemensamt” kan i det här fallet breddas till att även gälla operativ samverkan där folkbildningen deltar som en partner bland flera i olika operativa sammanhang. I enkätsvaren beskrivs flera sådana samarbeten.

”Studieförbunden medverkar indirekt i olika projektsammanhang. En folkhögskola som bedriver YH-utbildning finns med i ett nätverk för YH-anordnare.” (Region Jönköpings län)

Samverkan är ett nyckelbegrepp i det regionala kompetensförsörjningsarbetet. Vikten av att många aktörer bidrar i de gemensamma diskussioner om vilka utbildningsbehov som finns i regionen, och hur de ska tillfredsställas, är något som betonas både i enkäter och intervjuer. Flera exempel ges också på operativ samverkan inom kompetensförsörjning.

Den reguljära verksamheten i både folkhögskolor och studieförbund inbegriper ofta samverkan med andra aktörer. En stor del av verksamheten i studieförbunden sker i samarbete med föreningar och folkrörelser. Även folkhögskolorna har starka kopplingar till civilsamhället. Ofta inbegriper även insatserna på kompetensförsörjningsområdet samverkan med andra aktörer.

”För att folkhögskolorna ska bli en fullvärdig aktör inom kompetensplattformarna så behöver vi samarbeta med andra utbildningsinstitutioner, gärna kommunal vuxenutbildning och högskola. Vi är bra på vissa saker och de är bra på andra.” (Representant, OFI)

Av intervjuerna framkommer att det konkurrensförhållande som finns mellan enskilda aktörer ibland kan försvåra samverkan. En annan försvårande faktor är uppfattningen att den egna självständigheten eller profilen hotas genom samverkar med andra aktörer. Men det finns också röster som ifrågasätter denna hållning:

²⁵ Folkbildningsrådet, 2017. Styrd eller fri – En kartläggning av förutsättningar och utmaningar för folkbildningens medverkan i Europeiska socialfonden 2014–2020.

”Det här är en missriktad oro, tror jag. Är man trygg som individ och är man trygg som folkhögskola förlorar man ju inte sin själ för att man samverkar med andra.” (Representant, OFI)

De offentligägda folkhögskolorna förekommer ofta, som tidigare nämnts, i regionernas enkätsvar. Det förefaller som dessa skolor, enskilt och tillsammans, ofta ses som en del av regionens ”egen” utbildningsverksamhet, och att det skapar särskilt goda förutsättningar för operativ samverkan.

Ett annat skäl som kan befrämja samverkan är att det kan vara svårt, inte minst finansiellt, för enskilda folkbildningsaktörer att på egen hand genomföra operativa satsningar. I projekt som folkhögskolor och studieförbund genomfört med stöd av Europeiska socialfonden betonas ofta samverkan som en framgångsfaktor.²⁶

Det beror självfallet på verksamhetens natur och omfattning, men det står klart att öppenhet för samverkan med andra aktörer – inom och utanför folkbildningen – ökar förutsättningarna och stärker kapaciteten för en operativ medverkan på kompetensförsörjningsområdet.

5.2.2 Gemensamma strategiska insatser

Förutsättningarna för ett gemensamt strategisk agerande i regionernas arbete med kompetensförsörjningsfrågor är en central fråga i denna studie. Den berör i vilken grad folkbildningen tillsammans, som ”bransch”, har förutsättningar att agera i dessa sammanhang. Vad kan folkbildningens organisationer gemensamt tillföra det strategiska arbetet med kompetensförsörjningsfrågor? Har de vilja och kapacitet att påverka kompetensförsörjningsarbetets inriktning, och i så fall på vilket sätt?

En strategisk dimension kan vara att på ett mer övergripande plan påverka perspektiv och inriktning på arbetet med kompetensförsörjningsfrågor. Det är uppenbart att många – både representanter för folkbildningen och för regioner – kopplar samman de erfarenheter som görs i den operativa verksamheten med möjligheter för strategisk medverkan och påverkan. Ibland uttrycks det i termer av vad som uppfattas vara folkbildningens särskilda styrkor.

”Jag tror att folkhögskolan på senare tid samlat på sig erfarenheter som skulle kunna bidra till en diskussion om kompetensförsörjning. Vi möter

²⁶ Ibid.

många som är i etableringsfas och är kortutbildade ... Den här erfarenhetsbasen är både vital och väsentlig för att kunna göra inspel i ett kompetensförsörjningsarbete, och även vidga synen på kompetensutveckling.” (Representant, RIO)

Ett annan möjlighet till strategiskt inflytande gäller folkbildningens sätt att arbeta.

”Det är inte svårt att skaffa kompetens för att utbilda inom vissa områden. Den grundmurade pedagogik och didaktik som folkhögskolan byggt upp under 150 år är mycket svårare att skaffa sig. Ingen annan har den, och det här är en mycket viktig strategisk fråga, nämligen att bygga medvetna, kompetenta och trygga samhällsmedborgare...” (Representant, OFI)

Folkbildningens strategiska bidrag kan alltså handla om att addera perspektiv och synvinklar till det regionala kompetensförsörjningsarbetet. Det kan exempelvis gälla metoder och strategier för att nå personer och grupper som står långt från arbetsmarknaden och behöver bli ”utbildningsbara” innan de kan bli ”anställningsbara”. Det kan handla om validering av generella kompetenser. Det kan också gälla betoning på mer icke-formella aspekter av lärande och kompetens som hämtar näring från folkbildningens pedagogiska och idémässiga traditioner.

Att folkbildningen kan bidra med kunskap och perspektiv på detta område är alltså uppenbart. De *reella* möjligheterna att påverka inriktningen på regionalt kompetensförsörjningsarbete är en fråga som här lämnas öppen. Perspektiv som andra aktörer betonar kan ju också väga tungt.

”Vi har ett samhälle där formell utbildning värderas mycket högt. Det akademiska vinner alltid över det informella. Jag känner att vi kommer i bakvattnet.” (Representant, Studieförbunden i samverkan)

Hur ligger det då till med folkbildningens *vilja* att agera gemensamt inom regionernas arbete med kompetensförsörjningsfrågor? Här är bilden splittrad och ibland även svårtolkad. I de flesta län finns visserligen representanter för folkbildningen i kompetensråd eller motsvarande. Det finns i denna studie inte tillräckligt underlag för att bedöma hur aktiva de är, vilka de representerar och vad de har för mandat att agera. Några principiella eller ideologiskt färgade motiv för folkbildningen att *inte* delta har dock inte framkommit.

”Vi har försökt pusha på om att det här är en arena där vi kan visa bredden och nyttan av vår verksamhet. Det har väl gått lite si och så om jag ska vara ärlig. Studieförbunden har inte känt sig taggade och hemma i de här sammanhangen. Vad gäller folkhögskolorna begriper jag inte varför de inte varit mer på.” (Bildningsförbundsrepresentant)

En regionrepresentant är inne på ett liknande resonemang, fast från hens perspektiv, vilket speglas i detta långa citat från enkäten:

”Samverkan med Folkbildningen har inte skett i den utsträckning som är önskvärd, det finns flera faktorer som påverkat detta. En viktig del för att involvera folkbildningen är att studieförbund och folkhögskolor själva uttrycker på vilket sätt de vill samverka samt att man beskriver vad man vill nå med en utvecklad samverkan. Folkbildningen har en viktig roll för att bidra till det livslånga lärandet och som folkbildare men det krävs att folkbildningen själv tar ansvar för att uttrycka sin roll i det strategiska arbetet med kompetensförsörjning för att det ska kunna ske på de premisser som folkbildningen har. Från regionalt perspektiv kan vi uttrycka önskemål om vad vi vill att folkbildningen ska bidra med men det bör ske i nära dialog för att det ska ske något som är genomförbart. När vi får till en närmare samverkan så bör den dialogen bli möjlig och det är en förhoppning att det kommer att ske inom en snar framtid.” (Region Dalarna)

I ett annat citat speglas samma fråga, fast från ytterligare ett perspektiv:

”Det kan ju också handla om att man inte riktigt gjort klart med vad man vill med de här grupperna. Jag har sagt till regionala representanter att jag inte vill att det här blir grupper som bara sitter av sammanträden ... Finns då viljan? Jag tror att viljan (i studieförbunden) riktar sig mer utåt, mot föreningar och grupper. Men jag funderar också på om studieförbunden på sikt har råd att inte vara med i dessa regionala sammanhang, där politik skapas.” (Studieförbundsrepresentant)

När det gäller viljan att agera gemensamt är det också viktigt att påminna sig om att både folkhögskolor och studieförbund är självständiga organisationer, ofta med starka kopplingar till folkrörelser och även till politiska partier.

Ett kraftfullt gemensamt agerande i strategiska frågor som rör en regions arbete med kompetensförsörjning, arbetsmarknad och utbildning

förutsätter inte enbart att man har något att bidra med, utan också att folkbildningen samlat sig till en gemensam strategisk linje. Någon sådan gemensam hållning är det svårt att finna, annat än i det tidigare citerade idédokumentet *Folkbildningens Vägval & Vilja*.

”När jag lyssnar på länsbildningsförbunden hör jag inte att de lyfter den här frågan. I vår värld är det ingen som säger att vi borde prata mer om kompetensplattformarna. Ingen som frågar sig varför vi inte har någon strategi på det här området. Ingen säger det.” (Representant, Studieförbunden i samverkan)

Samtidigt finns det exempel på att folkbildningen regionalt har samlat sig till ett gemensamt strategiskt agerande på detta område. Tidigare i rapporten lyftes några sådana exempel fram.

”Jag uppfattar att vi i Bildningsförbundet här är överens om att det här är vägen att gå. Att göra oss synliga på den regionala nivån och ta oss an frågor som är centrala för oss i den här landsändan, naturligtvis inom ramar som vi inom studieförbund och folkhögskolor själva anger.” (Bildningsförbundsrepresentant)

En vilja att agera gemensamt alltså, men med bibehållen integritet som självständiga organisationer.

En aktiv strategisk medverkan förutsätter, förutom att ha något att bidra med och en vilja att medverka, *kapacitet* att göra det. Som tidigare framhållits varierar folkbildningens gemensamma regionala kapacitet, både resursmässigt och på det sätt som regionala folkbildningsaktörer valt att organisera en gemensam ”överbyggnad”.

En kartläggning gjord 2016 av Studieförbunden i samverkan, visar att av tolv undersökta län saknar två länsbildningsförbund, fem har enbart en styrelse och fem har anställda. Även uppdragen skiftar, liksom vilka som är medlemmar i länsbildningsförbunden.²⁷

Företrädare för folkbildningens intresseorganisationer har uppmärksammat läget och ser det som problematiskt.

”Vi inom folkbildningen är för svaga i vår regionala organisering. Vi har låg kapacitet att agera gemensamt, vilket gör det svårt för oss att avsätta

²⁷ Studieförbunden, 2016. Studieförbunden inför regionbildningen – en nulägeskartläggning i tolv län. Opublicerad.

resurser för att vara en proaktiv aktör i kompetensplattformarna.”

(Representant, RIO)

Kartläggningen från Studieförbunden i samverkan pekar också på den spänning som i vissa fall finns inom folkbildningen på regional nivå mellan studieförbund och folkhögskolor, där vissa betraktar länsbildningsförbunden som i första hand studieförbundens företrädare. I Skåne har detta lett till att studieförbund och folkhögskolor organiserat sig i separata intresseorganisationer. På andra håll pågår en reorganisering där länsbildningsförbund finns kvar, men med underavdelningar för folkhögskole- respektive studieförbundsfrågor.

Länsbildningsförbunden ses inte heller alltid som den självklara samlade aktören för folkbildningens gemensamma agerande på regional nivå.

”Jag har svårt att se länsbildningsförbunden som den plattformen. ...

Regionala samverkansgrupper mellan folkhögskolorna skulle vara väldigt bra att få till, både vad gäller kontakter med Arbetsförmedlingen, med kompetensplattformar och de överenskommelser som nu kommer.”

(Representant, OFI)

Ett annat spänningsfält går mellan offentligägda och rörelseägda folkhögskolor. Enkätsvaren ger en bild av att offentligägda folkhögskolor i allmänhet är mer involverade i det regionala arbetet med kompetensförsörjningsfrågor. Bilden delas av företrädare för folkhögskolans intresseorganisationer:

”I de fall där det finns offentligägda folkhögskolor tror jag att de oftare är påtänkta som aktörer inom de regionala kompetensplattformarna. Det beror på att de offentligägda skolorna har samhället som uppdragsgivare. Själva existensberättigandet handlar om att finnas till för människor, och för kompetensförsörjning och arbetsmarknad i regionerna.” (Representant, OFI)

”Jag ser att det kan vara skillnad hur en region tänker när de tänker folkhögskola. Först har man sina egna, sen har man några andra, rörelseskolor, som man ger bidrag till.” (Representant, RIO)

Det tycks i många fall vara oklart vem som har mandat att föra den samlade folkbildningens talan i de organ som verkar inom regionernas kompetensplattformar/arbete med kompetensförsörjningsfrågor.

Sammantaget är frågan om folkbildningens kapacitet att medverka i regionernas strategiska arbete med kompetensförsörjningsfrågor komplex och sammansatt. Som denna studie visat, finns exempel på att folkbildningen agerar gemensamt och på detta område. Det är dock uppenbart att resurserna för gemensamt strategiskt agerande från folkbildningen sida på många håll i landet är begränsade, på en del håll närmast obefintliga.

Det är också viktigt att komma ihåg att kompetensförsörjning långt ifrån är den enda fråga som står på agendan för länsbildningsförbunden eller motsvarande samarbetsorganisationer. Förutsättningarna för ett kraftfullt gemensamt strategiska agerande i kompetensförsörjningsfrågor förefaller utifrån dessa faktum som inte särskilt goda.

6. Sammanfattande reflektioner

Slutligen följer några reflektioner kopplade till studiens syfte och resultatet. Utifrån syftet att klarlägga ”*folkbildningens förutsättningar* att medverka i det regionala kompetensförsörjningsarbetet” identifieras här några goda respektive mindre goda förutsättningar. Det bör återigen framhållas att förhållandena i varje enskild region inte har studerats på detaljnivå. Reflektionerna kan därför i första hand ses som utgångspunkt för fortsatt diskussion och möjliga framtida fördjupningar.

Goda förutsättningar (+)

Folkbildningen är identifierad och ofta inbjuden

Merparten av ansvariga tjänstepersoner för regionernas arbete med kompetensförsörjningsfrågor känner till folkbildningens organisationer. Inga principiella invändningar *mot* folkbildningens medverkan framkommer i denna studie. Representanter för folkbildningen ingår i de flesta regioner i kompetensråd eller motsvarande. Deras roll och representation skiftar, liksom erfarenheterna av deltagandet. Men när folkbildningens förutsättningar ska identifieras, är det faktum att folkbildningen är känd, inbjuden och medverkar en gynnsam faktor.

Betydelsefulla operativa insatser görs

Många folkbildningsaktörer – folkhögskolor i väsentligt högre grad än studieförbund – lyfts fram som betydelsefulla utbildningsanordnare. Uppfattningen att de skulle kunna göra ännu mer framförs i flera fall, både av region- och folkbildningsföreträdare. Studieförbundens operativa insatser nämns i en del fall, framför allt inte utifrån ”vad de gör”, utan ”vad de borde kunna göra”.

Att enskilda folkbildningsaktörer ibland konkurrerar med varandra innebär i sig inget hinder för operativ medverkan. Folkbildningens vana vid att samverka med utomstående aktörer – och ibland även med varandra –

stärker förutsättningarna för operativ medverkan i kompetensförsörjningsinsatser.

Viktiga perspektiv att tillföra kompetensförsörjningsarbetet

Förutom de operativa insatserna kan folkbildningen tillföra perspektiv som exempelvis handlar om livslångt lärande, integration, pedagogik, metodik och kunskap om hur man når och motiverar personer som står långt ifrån arbete och utbildning.

De offentligägda folkhögskolorna verkar här ha särskilt goda förutsättningar, utifrån det faktum att de ofta redan är positionerade som betydelsefulla aktörer, både vad gäller operativa och strategiska bidrag till regionernas arbete med kompetensförsörjning.

Studieförbundens undanskymda roll i det regionala arbetet med kompetensförsörjningsfrågor kan kanske uppfattas som nedslående, men just i detta perspektiv kan detta också vändas till en möjlighet. Utifrån sin kunskap och erfarenheter av icke-formellt lärande och frivilliga studier kan studieförbunden bidra till ett bredare perspektiv på arbetet med kompetensförsörjningsfrågor.

Några har gått före – kunskap och exempel finns

I några regioner har folkbildningens regionala intresseorganisationer gått före och etablerat konstruktiv samverkan med regionen i arbetet med kompetensförsörjningsfrågor. Här finns erfarenhet och kunskap som, om den förmedlas och tas tillvara, kan underlätta för folkbildningsaktörer i andra delar av landet att flytta fram positionerna.

Regionalt arbete med kompetensförsörjningsfrågor – utveckling pågår

Regeringens beslut om ett ökat regionalt ansvar för kompetensförsörjningsfrågor öppnar möjligheter för folkbildningen att agera mer offensivt. Denna studie visar att det pågår ett förändrings- och utvecklingsarbete i många regioner, där såväl former för som inriktning på arbetet med kompetensförsörjningsfrågor diskuteras. Detta ”förändringsläge” ger folkbildningen förutsättningar att flytta fram positionerna.

Mindre goda förutsättningar (–)

En lågt prioriterad fråga

Hur högt på folkbildningens dagordning står frågan om en aktiv medverkan i ett strategiskt regionalt arbete med kompetensförsörjningsfrågor? Inte särskilt högt, indikerar denna studie. Frågan diskuteras sällan bland de nationella intresseorganisationerna. Inte heller på regional nivå – med vissa undantag – verkar frågan ha särskilt hög prioritet. Det här behöver inte nödvändigtvis grundas i ett aktivt beslut om att frågan saknar betydelse. Men sannolikt uppfattas andra frågor som mer angelägna. Och när den gemensamma kapaciteten är svag, vilket är fallet i många regioner, blir konsekvensen att frågan om regionalt arbete med kompetensförsörjningsfrågor hamnar i skymundan.

Brist på gemensamma strategiska ställningstaganden

En förutsättning för aktiv medverkan från folkbildningsorganisationerna är att de har något att tillföra. Kunskap och erfarenheter från folkbildningens operativa insatser leder sällan till gemensamma ställningstaganden och ett samlat agerande i strategiska frågor.

En förklaring till detta kan vara att folkbildningen i första hand är praktiskt och operativt orienterad. En annan orsak kan vara att enskilda folkbildningsorganisationer starkt värnar sin egen självständighet och idémässiga profil, vilket kan försvåra möjligheterna till gemensamma ställningstaganden.

Svag regional gemensam kapacitet – oklar representation

Folkbildningens gemensamma regionala kapacitet skiftar. Länsbildningsförbunden är i allmänhet resurssvaga och de har många frågor att hantera, vilket försvårar en aktiv medverkan i olika sammanhang där frågor om regional kompetensförsörjning står på agendan.

Den här studien väcker också frågor om folkbildningens gemensamma representation – vem som företräder den samlade folkbildningen och utifrån vilka gemensamma ställningstaganden?

Folkbildningen är okänd

Både i enkätsvar och intervjuer med regionrepresentanter påtalas att folkbildningen behöver bli mer känd. Vid sidan om andra utbildningsanordnare – gymnasieskola, komvux och universitet/högskolor

med flera – förefaller det som om folkbildningens insatser på kompetensförsörjningsområdet är mindre kända i olika offentliga sammanhang; regioner, kommuner, myndigheter etcetera.

Möjligtvis är detta återigen ett uttryck för folkbildningens praktiska fokus, att man inte alltid förmår att exponera de insatser som görs, och inte heller i mer teoretiska och samhällspolitiska termer formulera och sprida den kunskap som föds ur erfarenheterna av den praktiska verksamheten.

Svag koppling nationellt till lokalt

Idédokumentet *Folkbildningens Vägval & Vilja* innehåller, som tidigare nämnts, ett kort avsnitt om folkbildningens medverkan i regionala kompetensplattformar. Utöver det finns bland folkbildningens nationella intresseorganisationer inga större initiativ eller dokument som lyfter fram frågan om kompetensplattformar eller strategiskt arbete med kompetensförsörjningsfrågor. Inte heller bland myndigheter och organisationer med koppling till regionalt kompetensförsörjningsarbete, har det tagits några initiativ eller vidtagits andra åtgärder som direkt lyfter fram folkbildningsorganisationernas medverkan i det regionala arbetet med kompetensförsörjningsfrågor.

Avslutningsvis

Avslutningsvis kan konstateras att den regionala nivån tycks få allt större betydelse i det politiska landskapet, vilket aktualiserar frågan om folkhögskolornas och studieförbundens ambitioner till gemensamt agerande i regionerna.

Utan att ha den fullständiga bilden klarlagd – och även om det finns variationer – är den samlade bedömningen att folkbildningens kapacitet och resurser är otillräckliga för ett kraftfullt agerande i de olika regionala processer som pågår, varav arbetet med regionala kompetensförsörjningsfrågor är en.

Samtidigt är det uppenbart att enskilda folkbildningsaktörer gör stora operativa insatser för kompetensförsörjning, vilket potentiellt kan göra dem till betydelsefulla strategiska medspelare i regionernas arbete. Möjligtvis är det också så att ett mer samlat agerande från folkbildningens sida inte bara kan stärka möjligheterna till påverkan, utan även öka förutsättningarna för studieförbund och folkhögskolor när det gäller operativ verksamhet för kompetensförsörjning.

En avgörande fråga blir då: Vad är det bäst att göra tillsammans och vad är det bäst att göra var för sig?

Referenser

Folkbildningsförbundet (nuvarande Studieförbunden i samverkan), Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, Sveriges Kommuner och Landsting samt Folkbildningsrådet, 2013. *Folkbildningens Vägval & Vilja*.

Folkbildningsrådet, PM 2018-09-19. *Folkbildning och regional kompetensförsörjning*.

Folkbildningsrådet, 2018. *Statsbidrag till studieförbund 2019 – villkor och fördelning. Bilaga 1: Förordning (215:218) om statsbidrag till folkbildningen*.

Folkbildningsrådet, 2018. *Budgetunderlag 2019–2021*.

Folkbildningsrådet, 2018. *Fakta om folkbildningen 2018*.

Folkbildningsrådet, 2017. *Styrd eller fri – En kartläggning av förutsättningar och utmaningar för folkbildningens medverkan i Europeiska socialfonden 2014–2020*.

Folkbildningsrådet, 2013. *”Dom har inte hört av sig” – folkhögskolor, studieförbund och regionala kompetensplattformar*.

Näringsdepartementet, 2017. *N2017/07839/RTS*.

Näringsdepartementet, 2017. *N2017/07699/RTS*.

Region Blekinge, 2018. *Kompetensförsörjningsstrategi för Blekinge 2018–2020*. Dnr 17/00157.

Region Skåne, 2013. *Folkhögskolan – en del av Skånes kompetensförsörjning*.

Region Skåne (utgivningsår saknas) *Överenskommelse mellan folkbildningen i Skåne och Region Skåne*. Finns på:

<https://utveckling.skane.se/publikationer/strategier-och-planer/overenskommelse-mellan-folkbildningen-i-skane-och-region-skane>.

Tillväxtverket, 2017. *Slutrapport. Förslag på riktlinjer för regionalt kompetensförsörjningsarbete N2016/06500/RTS. 2017-06-15*. Dnr 1.2.2-2016-1659.

Tillväxtverket, 2016. *N2016/06500/RTS*.

Tillväxtverket, 2016. *Regionala kompetensplattformar – en översikt av utvecklingsprojekten 2013–2017.*

SOU 2019:3. *Effektivt, tydligt och träffsäkert – det statliga åtagandet för framtidens arbetsmarknad.*

SOU 2017:01. *För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd.*

Statens offentliga utredningar/Fi 2015:09. *Promemoria, 2016-03-09.*

Studieförbunden, 2016. Opublicerad. *Studieförbunden inför regionbildningen – en nulägeskartläggning i tolv län.*

